МАРТЪ. № 5. MARZEC.

ДЕННИЦА, ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА.

Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto.

JUTRZENKA, PISMO LITERACKIE.

ВАРШАВА. 1842. WARSZAWA.

О СОСТОЯНІИ

НОВѢЙШЕЙ ЧЕШСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.

Статья II.

(Окончаніе).

Обозрѣніе отдѣльныхъ произведеній чешской литературы мы начнемъ съ поэзіи. *Мѣсяцъ Май*, Гинека Маха, производитъ на читателя необыкновенное впечатлѣніе. Въ то время года, когда вся природа дышетъ чистымъ, свѣжимъ воздухомъ, поэтъ вводитъ насъ въ тюрьму отцеубійцы, осужденнаго на смерть. Ввечеру мы слышимъ безплодныя нареканія этого закоснѣлаго злодѣя; ночью поражаетъ нашъ слухъ фантастическая серенада мертвецовъ; поутру мы узнаемъ о казни злодѣя и о самоубійствѣ *падшаго ангела*, имъ любимаго. И вотъ для какихъ картинъ поэтъ расточилъ множество драгоцѣнныхъ украшеній и превосходныхъ стиховъ. Справедливо Томичекъ назвалъ это произведеніе »вѣчнымъ ничтожествомъ, великолѣпно убраннымъ«. Гинекъ Махъ скончался въ 1836 году, въ цвѣтѣ лѣтъ. Четыре поэта оплакали его смерть и каждый изъ нихъ изобразилъ намъ его характеристику. Вылъчекъ

O STANIE

NAJNOWSZÉJ LITERATURY CZESKIEJ

Artykuł II.

(Dokończenie).

Przegląd oddzielnych płodów literatury czeskiéj zaczniemy od poezyi. — *Miesiąc Maj* przez Hyneka Macha, robi na czytelniku niezwykłe wrażenie. W téj porze roku, kiedy cała natura oddycha czystém, świeżém powietrzem, poeta prowadzi nas do więzienia ojcobójcy, skazanego na śmierć. W pogodny wieczór daje się nam słyszyć daremne szemranie tego sprosnego występcy; w nocy rozlega się fantastyczna serenada, wykonywana przez umarłych, w miejscu napełnioném czaszkami i kośćmi trupów; nazajutrz dowiadujemy się o kaźni zbrodniarza, i o samobójstwie *upadłego anioła*, którego kochał. — Oto, na jakie obrazy poeta rozprószył bogactwo szacownych ozdób i pięknych wierszy. Słusznie ten utwór nazwał Tomiczek »Wiecznem Nicestwem, przepysznie ubraném.« — Hynek Mach umarł w r. 1836 w kwiecie wieku. Cztérech poetów opłakiwało śmierć jego, i każdy z nich wystawił

выразился объ немъ, что »его душа была измучена скорбію, и что звуки его раздираютъ сердце«. Кузманый, сравнивъ его поэзію съ красотою мрамора, сказалъ, что »въ жилахъ его пылалъ огонь столь же холодный, какъ мраморъ.« Сабина уподобилъ идею поэта »блѣдному мерцанію звѣзды, которое, во мракѣ ночи и въ пустынной странѣ, ведетъ въ пропасть«. Ригеръ замѣтилъ объ немъ, что онъ »искалъ смерти въ каждой красавицѣ, въ каждомъ цвѣткѣ«. Во всякомъ случаѣ, чешская литература понесла большую потерю въ ранней смерти этого юнаго поэта, прежде нежели онъ лучше узналъ свѣтъ и жизнь.

Въ одно время съ романическимъ поэтомъ Махомъ появился лирикъ Клацель. Клацеля вдохновляетъ одно истинное, прекрасное и доброе. Подобныя идеи не тонутъ въ *пустотѣ ничтожества;* такъ точно и Клацель паритъ въ торжественныхъ аккордахъ своей лиры. Объятый благоговѣйнымъ негодованіемъ, онъ поражаетъ враговъ добродѣтели, но, часто заносясь въ облака туманнаго мистицизма, онъ внезапно съ блистательной высоты опускается до самой смиренной прозы. Къ сожалѣнію, вторая тетрадь его стихотвореній показываетъ, что онъ исписался уже въ первыхъ своихъ произведеніяхъ.

Пѣвецъ Святополка, Голый, изобразилъ въ эпической поэмѣ, въ шести пѣсняхъ, введеніе христіанства у Словянъ.— Нейедли написалъ двѣ эпическія поэмы: *Отокаръ* и *Вратиславъ*, и дидактическую поэму *Карлъ IV*. Онъ же издалъ стихотворенія Ярослава Пухмайера, перваго чешскаго поэта изъ новой эпохи.—Воцель воспѣлъ знаменитѣйшихъ государей изъ рода Пршемыслидовъ. — Сланскій (псевдонимъ) сочинилъ нравственно-эпическую поэму, въ пяти пѣсняхъ, подъ заглавіемъ *Сеймы Звѣрей* (Sniemy Zwjrzat). Содержаніе ея состоитъ въ слѣдующемъ: надзиратель одного звѣринца въ Парижѣ, характеромъ человѣко-ненавистникъ, разсказываетъ Орангъ-Утангу объ испорченности человѣческой, и сообщаетъ ему свою мысль, завести трупу актеровъ изъ звѣрей и съ ними разыгривать комедіи и оперы. Они оставляютъ Парижъ и пріѣзжаютъ въ Африку. Тутъ хитрый Орангъ-Утангъ является ко двору Льва и представляетъ ему, и всѣмъ звѣринымъ депутатамъ, проэктъ заведенія новой трупы. Одни изъ депутатовъ одобряютъ этотъ проэктъ, другіе отвергаютъ его, отчасти по ненависти къ людямъ, а отчасти изъ опасенія, чтобы природныя добрыя качества звѣрей не испортились отъ связей съ людьми. Однакожь Левъ соглашается на заведеніе трупы, но для обезпеченія чистоты звѣриныхъ нравовъ, велитъ, чтобы ею завѣдывали его собственные сыновья; вмѣстѣ съ тѣмъ онъ приказываетъ, чтобы трупа заботилась единственно объ усовершенствованіи звѣринаго міра и чтобы денежные сборы были обращаемы на еманципацію скотовъ вообще, а также Негровъ, Индійцевъ и Кабуловъ, систематически терзаемыхъ и умерщвляемыхъ образованными людьми. Могучая душа Льва преодолѣваетъ оппозицію, хотя Тигръ, заклятый врагъ проэкта, и грозитъ, что онъ предпріиметъ экспедицію противу всѣхъ народовъ, которые, въ кичливомъ безуміи, называютъ себя свободными и образованными, попирая между-тѣмъ

nam jego charakterystykę. — Wylczek powiedział o nim, że »dusza jego udręczona była smutkiem, i że dźwięki jego rozdzierają duszę.«— Kuzmany, porównawszy jego poezyją do piękności marmuru, powiedział, iż »w żyłach jego płónie ogień tak zimny, jak marmur.« — Sabina porównał myśl poety do »bladego blasku gwiazdy, która pod czas ciemnéj nocy w pustym kraju, prowadzi do przepaści.« — Riger powiedział o nim, że »szukał śmierci w każdéj piękności, w każdym kwiatku.« — W każdym razie literatura czeska poniosła wielką stratę przez zawczesną śmierć tego młodego poety, który zgasł nim lepiéj poznał świat i życie.

W jednym czasie z romantycznym poetą Machem zjawił się liryk Klacel, — który natchnienia swoje czerpał z tego, co jest prawdziwém, piękném i dobrém. — Podobne myśli nie giną w *próżni nicestwa*; — tak samo i Klacel unosi się w uroczystych akkordach swojéj liry. Przejęty pobożnym wstrętem, uderza na przeciwników cnoty, lecz często unosząc się w obłoki mglistego mistycyzmu, nagle ze świetnéj wysokości zniża się do pospolitéj prozy. Szkoda, że ostatni zeszyt jego poezyj pokazuje, że się poeta już wyczerpał w pierwszych swoich płodach.

Piewca Swiętopełka, Holy, wystawił w epicznym poemacie, w sześciu pieśniach, zaprowadzenie chrześciaństwa u Słowian. — Nejedly napisał dwa epiczne poemata: *Otokar* i *Wratisław*, i poemat dydaktyczny *Karol IV*. Przez niegoż wydane są poezye Jarosława Puchmajiera, najpierwszego z czeskich poetów, nowéj epoki. — Wocel opiewał znakomitych królów z rodu Przemyslidów.— Slanski (pseudonim) napisał moralno-epiczny poemat, w pięciu pieśniach, pod tytułem: *Sejmy Zwierząt* (Sniemy Zwjrzat). Treść jego jest następująca: dozorca zwierzyńca w Paryżu, z charakteru nienawidzący ludzi, opowiada orangutangowi o ich zepsuciu, i udziela mu myśl swoję, ażeby ułożyć truppę aktorów ze zwierząt, i razem z niemi odgrywać komedye i opery. — Porzucają więc Paryż i udają się do Afryki. Tu chytry orangutang staje przed dworem Lwa, przedstawia mu i wszystkim deputowanym ze strony zwierząt projekt urządzenia nowéj truppy. Jedni przystają na ten projekt, drudzy nie przyjmują go, poczęści z nienawiści ludzi, poczęści z obawy, ażeby wrodzone dobre przymioty zwierząt nie zepsuły się przez stosunki z ludźmi. — Jednakowoż Lew przyjmuje zaprowadzenie truppy, lecz dla zabezpieczenia czystości zwierzęcych obyczajów, poleca zarząd nad nią swoim własnym synom; potem wydaje rozkaz, ażeby truppa jedynie działała na moralność zwierząt, i ażeby dochód używanym był na ich emancypacyją, a z niemi także Murzynów, Indyjczyków i Kabułów, których cywilizowani ludzie tak systematycznie dręczą i mordują. Wspaniały Lew przekonywa oppozycyją, chociaż tygrys, zaklęty nieprzyjaciel projektu, zagraża, że przedsięweźwie wyprawę przeciwko wszystkim narodóm, które w obłąkaniu nazywają siebie wolnemi i cywilizowanemi, depcząc jednakże prawa ludzkości. Orangutang razem z byłym dozorcą zwierzyńca urządzają truppę z czworonogich, a słowik ze śpiewają-

права человѣчества. Орангъ-Утангъ и бывшій надзиратель звѣринца формируютъ труппу изъ четвероногихъ, а соловей изъ пѣвчихъ птицъ набираетъ оперу.—Нравоученіе поэмы такое: »Остерегись, Европа, не раздавай въ твоемъ храмѣ музъ ролей людей скотамъ; прогони артистовъ-козловъ или, въ противномъ случаѣ, удивляйся таланту обезьянъ и медвѣдей«.

Челяковскій написалъ *Розу-Столиственную* (Růže stolistá). Въ ней первые 50 сонетовъ раскрываютъ предъ вами душу поэта еще юную; въ другой ея половинѣ виденъ уже глубокій и мощный умъ, созрѣвшій съ годами. Въ первыхъ сонетахъ поэтъ описываетъ свою любовь, ея восторги, надежды и наслажденія; въ послѣднихъ онъ высказываетъ вѣру, внушаемую ему созерцаніемъ природы и созцаніемъ въ исполненіи своихъ обязанностей, какъ человѣка и гражданина. Тамъ онъ поэтъ; тутъ—мыслитель. Его стихія—не всепожирающій пламень страсти, но кроткая теплота солнца, освѣщающаго съ небесной лазури сельскій ландшафтъ. Твердый въ несчастіи, полный вѣры, любви и надежды, онъ почерпаетъ истину въ созерцаніи твореній божіихъ и воспѣваетъ гармонію, связующую міръ внутренній съ внѣшнимъ, при чемъ поэтъ умѣетъ одѣть въ тѣлесную форму самыя отвлеченныя свои мысли. Авторъ еще весьма удачно избралъ прозаическій метръ въ 12 строкъ, соединяющій въ себѣ гибкость съ силою и равно способный для выраженія лирическаго восторга. Заключимъ, что *Роза-Столиственная* невольно привлекаетъ къ себѣ блескомъ своихъ красокъ и своимъ благоуханіемъ; ея стебель соченъ, ея листки свѣжи, и шипы, какъ слѣдуетъ быть, колючи.

Тотъ же авторъ издалъ, въ одномъ небольшомъ томѣ, *Отголосокъ чешскихъ пѣсенъ* (Ohlas pjsnj czeskych). Вотъ настоящій типъ народнаго ума и характера Чеховъ. Вы встрѣчаете здѣсь, въ различныхъ до крайности видахъ, въ чешской женщинѣ: наивность, веселость, насмѣшливость, любовь къ пѣнію и къ труду; въ Чехѣ—добродушіе, привѣтливость, шутливость, беззаботливость, вспыльчивость, смѣлость и энергію. Напримѣръ, чешскій поселянинъ представленъ тутъ, какъ онъ, выходя изъ питейнаго дома, старается принять на себя важный видъ, и какъ онъ же съ замѣшательствомъ стоитъ предъ управителемъ своего господина, третъ себѣ лобъ, почесываетъ за ухомъ, говоритъ глупо, хотя себѣ на умѣ; наконецъ какъ онъ пьетъ, шумитъ и поетъ съ отчаянія. — Сколь разнообразна форма чешскихъ народныхъ пѣсень, столь же различенъ у Челякавскаго и размѣръ стихотвореній, но при этомъ мелодія всегда естественно выливается у него изъ ритма. Словомъ, Челяковскій истинный народный чешскій поэтъ. Нѣсколько замѣчаній о чешской народной поэзіи служатъ предисловіемъ къ его книгѣ; она переведена на польскій языкъ Шушкевичемъ.

Стихотворенія Вячеслава Раба можно назвать эхомъ меланхолической музы Маттисона. Его басня, которая напечатана въ *Цвѣтахъ* и въ которой онъ выводитъ на сцену чиновничьихъ женъ, естественна и остроумна. Стихотворенія Томичека обилуютъ мыслями, но онъ не всегда удачно ихъ выражаетъ; его сонеты лучше его балладъ и

cych ptaków układa operę. — Moralność tego poematu jest następująca: »Strzeż się, Europo, w swojéj świątyni Muz, role ludzi rozdawać zwierzętom; wypędź artystów-kozłów, lub w przeciwnym razie podziwiaj talenta małp i niedźwiedzi.«

Czelakowski napisał *Różę stolistną* (Ruže stolistá.) Jéj 50 początkowych sonetów wykrywają duszę poety jeszcze młodą; a w drugiéj połowie już dostrzedz można głęboki i silny um, dojrzały z wiekiem. W piérwszych sonetach poeta opiewa swoję miłość, jéj uniesienia, nadzieje i roskosze; w ostatnich opowiada wiarę, którą mu natchnął widok natury, i przekonanie, że wypełnia swoje obowiązki jako człowiek i obywatel. Tam on jest poetą, tu — człowiekiem, który czuje i myśli. Żywioł jego nie jest wszystko niszczącym płomieniem, raczéj jestto łagodne ciepło słońca, które z niebios błękitu oświeca wiejski krajobraz. Stały w nieszczęściu, pełny wiary, miłości i nadziei, czerpa prawdę w oglądaniu tworów Boga, i opiewa harmoniją, która łączy świat wewnętrzny z zewnętrznym; przytém geniusz poety umie oblec w formę cielesną najoderwańsze swoje myśli. — Autor bardzo trafnie obrał prozaiczny rytm z 12 wierszy, łączący w sobie giętkość i siłę; co czyni go dogodnym do wyrażenia lirycznego entuzyazmu. — Powiemy nakoniec, że *Róża stolistna* wabi do siebie blaskiem swojéj piękności i swoją wonią; jéj łodyga jest soczysta, liście świéże a kolce, jak być powinno, kolące.

Przez tegoż autora wydany jest *Odgłos pieśni czeskich* (Ohlas pjsnj czeskjch) w jednym małym tomie. — Jestto prawdziwy typ rozumu i charakteru narodowego Czechów. Tu napotykają się, w nadzwyczaj różnych kształtach — w czeskiéj kobiécie: naiwność, wesołość, szyderstwo, zamiłowanie w śpiewach i pracach; w Czechu: dobroć duszy, uprzejmość, żartobliwość, zaniedbanie, porywczość, śmiałość i energija. — Naprzykład, czeski wieśniak wystawiony jest tu, jak wychodzi z szynku, chce przybrać poważną postać, lub pomięszany stoi przed rządcą swojego pana, pociera czoło, skrobie się za uchem, mówi głupio, przynajmniéj na pozór; nakoniec pije, hałasuje i śpiewa w rozpaczy. Jle rozmaitą jest forma czeskich pieśni ludu, tyleż rozmaita jest u Czelakowskiego miara wierszy; lecz melodya zawsze naturalnie wylewa się u niego z rytmu. Słowem, Czelakowski jest prawdziwym, narodowym czeskim poetą. Kilka uwag nad poezyą czeskiego ludu służą za przedmowę do jego dzieła, przetłumaczonego i na język polski przez Szuszkiewicza.

Poezye Raba nazwać można echem melancholicznéj muzy Mattisona. Bajka jego, umieszczona w *Kwiatach*, w któréj wyprowadza na scenę żony urzędników — jest naturalną i dowcipną.— Poezye Tomiczka obfitują w myśli, lecz nie zawsze trafnie je wyraża: jego sonety lepsze są od ballad i romansów. — *Deklamacye* (Deklamowánky)

романсовъ.— *Декламацiи* (Deklamowánky) Рубеша отличаются кроткими и нѣжными чувствами.— Первые поэтическiе опыты Скультетаго (Славонца по происхожденiю, уроженца Верхней-Венгрiи) показываютъ, что онъ совершенно усвоилъ себѣ чешскiй языкъ. Отечество и разнаго содержанiя нравственные предметы вдохновляютъ его. Хороши также его народныя пѣсни. Не чужды ему и древнiя формы, которыми онъ съ искусствомъ пользуется.— Поэтическiе Опыты, изданные студентами прешборкскаго университета, служатъ доказательствомъ, что любовь къ чешской литературѣ болѣе и болѣе распространяется въ Верхней-Венгрiи.— Вышло 4 изданiе народныхъ пѣсень Ганки.

Изъ переводовъ назовемъ: *Конрада Валенрода*, пер. Штульцомъ; стихотворенiя Шиллера, пер. Пуркинье; *Очарованную Розу*, Шульца, пер. Качеромъ; *Поэму послѣдняго Шотландскаго барда*, Вальтеръ-Скотта, пер. Гольтманомъ; и *Нравственныя правила Гезiода*, пер. Выльчекомъ.

Обратимся къ изящной литературѣ въ прозѣ. Кромѣ повѣстей Тыля, напечатанныхъ въ *Цвѣтахъ*, *Патрiотѣ* и *Веснѣ*, Малый издаетъ *Библiотеку для легкаго чтенiя* (Bibloteka zabawného cztenj). 13 вышедшихъ нумеровъ ея содержатъ въ себѣ переводы изъ сочиненiй Сенковскаго, Булгарина, Байрона, Бульвера, Вашингтона Ирвинга, Шатобрiана, Жоржъ-Занда, Цшокке, Каролины Пихлеръ и др., которыхъ переводили Малый, Филипекъ, Поспишилъ, Гансгиргъ, Томичекъ и Штульцъ. Вы найдете еще здѣсь собранiе чешскихъ народныхъ сказокъ, Малаго; и пр.— Томза перевелъ, въ шести томахъ, сказки Гримма, и *Тысячу и одну ночь*. Онъ же издаетъ другую *Библiотеку для чтенiя*. Въ первомъ ея выпускѣ помѣщены разсказы и легенды изъ Фогеля, графа Лёбена и Еманнуила Сцеволы.—Гансгиргъ перевелъ *Приключенiя французскаго гувернера въ Россiи*, Булгарина. Прохазка — *Послѣдняго консула въ Каффѣ*, Шидловскаго. Гондракъ — *Павла и Виргинiю*, Бернарденъ де Сентъ Пьерра. Копецкiй — *Бугъ-Жаргала*, Виктора Гюго, и *Гробницу вѣрныхъ*, Бертолетти. Пихль — нѣсколько повѣстей Сервантеса.

Перейдемъ къ драматическимъ произведенiямъ, оригинальнымъ и переводнымъ. Тыль испыталъ свои силы и на этомъ поприщѣ. Его *Честмiръ*, *Слѣпой Юноша* и *Найденышъ* имѣли большой успѣхъ на театрѣ. Онъ перевелъ еще Шекспирова *Короля Лира*; *Гансъ-Сахса*, Деингардштеина, одну драму Раупаха и одну Тёпфера. Сверхъ-того, подъ заглавiемъ: *Чешская Талiя*, онъ издаетъ собранiе театральныхъ пьесъ, которыхъ вышло уже 4 тома. Слогъ въ нихъ легкiй, плавный, изящный, даже сильный, гдѣ это нужно.— Штѣпанекъ, не смотря на свои лѣта и на редакцiю 3 перiодическихъ изданiй, написалъ оригинальную драму: *Ярославъ Стернбергъ*, и (въ теченiи 5 лѣтъ) перевелъ болѣе 20 пьесъ разныхъ авторовъ: Кастелли, Гольбеина, Гувальда, Иффланда, Коцебу, Мюллера, Раймунда, Скриба и Мерсье.— Гневковскiй, Несторъ чешскихъ поэтовъ, прiятно напомнилъ о себѣ трагедiею *Яромiръ*.— Пицекъ написалъ двѣ драмы: *Вильгельмъ Розенбергъ* и *Король Вратиславъ въ Моравiи*; обѣ отличаются

Rubesza odznaczają się uczuciem łagodném i tkliwém.— Pierwsze poetyczne próby Skultetego (Sławończyka z pochodzenia, urodz. w górnych Węgrzech) pokazują, że zupełnie przyswoił sobie język czeski. Ojczyzna, i różnéj treści przedmioty moralne zasilają go natchnieniem.—Sliczne są także jego narodowe pieśni. Nie obce są mu nawet i formy starożytne, z których ze sztuką umié korzystać. — Próby poetyczne, wydane przez studentów uniwersytetu preszburgskiego, służą za dowód, że zamiłowanie w literaturze czeskiéj coraz więcéj rozszerza się w Górnych-Węgrzech. — Hanka wydał 4-tą edycyją swoich narodowych pieśni.

Z pomiędzy tłumaczeń wskażemy: *Konrada Wallenroda*, przekł. Sztulca; Poezye Szillera, przekł. Purkinjego; *Zaczarowaną Różę* przez Szulca, przekł. Kaczera; *Poemat ostatniego szkockiego barda* przez Walter-Skotta, przekł. Holtmanna; i *Nauka moralna* Hesioda przekł. Wylczka.

Zwróćmy się teraz do literatury pięknéj w prozie.— Oprócz powieści Tyla, umieszczonych w *Kwiatach*, *Patryocie i Wiośnie*, Mały wydał *Bibliotekę zabawnego czytania* (Bibliotéka zabawného cztenj). Trzynaście wyszłych jéj numerów zawierają przekłady z Sękowskiego, Bułharina, Byrona, Bulwera, Waszingtona Irwinga, Szatobriana, Zorż-Zanda, Zschokke, Karoliny Pichler i in., wypracowane przez Małego, Filipka, Pospiszila, Hanshirga, Tomiczka i Sztulca.— Tu znajduje się także zbiór gminnych czeskich powieści przez Małego i in.—Tomza przetłumaczył, w sześciu tomach, gminne powieści Grimma i *Tysiąc nocy i jedna*. — Tenże wydaje inną *Bibliotekę do czytania*. W pierwszym jéj zeszycie umieszczone są powieści i legendy z Fogla, Hrabiego Loebena i Emmanuela Scewoły. — Hanshirg przetłumaczył *Przygody guwernera francuzkiego w Rossyi*, z Bułharina. — Prochazka — *Ostatniego konsula w Kaffie* (z rossyjskiego). Hondrak — *Pawła i Wirginiją*, z Bernardin de Saint Pierre. Kopecki — *Bug-Zargala* Wiktora Hugo, i *Grobowiec Wiernych* Bertolettego. Pichl — kilka powieści z Cerwantesa.

Przejdziemy do utworów dramatycznych, oryginalnych i tłumaczonych. Tyl spróbował sił swoich i w tym zawodzie. Jego *Czestmir*, *Slepy Młodzieniec* i *Podrzutek*, miały wielkie powodzenie na scenie. Tenże przetłumaczył *Króla Leara* Szekspira; *Hans-Sachsa* Deinhardsteina; jeden dramat z Raupacha i jeden dramat z Töpfera. Prócz tego, pod tytułem: *Talia Czeska*, wydaje zbiór sztuk dramatycznych, których wyszło już 4-ry tomy. Styl w nich lekki, gładki, piękny, nawet silny, gdzie jest tego potrzeba. — Sztiepanek, pomimo schyłku swoich lat i redakcyi trzech pism peryodycznych, napisał oryginalny dramat: *Jarosław Sternberg* i (w przeciągu 5 lat) przetłumaczył więcéj jak 20 sztuk, z różnych autorów: Kastellego, Holbeina, Houwalda, Ifflanda, Kotzebu, Müllera, Rajmunda, Skribego i Mersiera. — Hniewkowski, Nestor poetów czeskich, przyjemne zrobił wrażenie trajedyją *Jaromir*.— Picek napisał dwa dramata:

прекрасными стихами, но въ обѣихъ мало дѣйствія и слабы характеры дѣйствующихъ лицъ.— *Дочь Іефѳаи*, Вылчковскаго, хотя не имѣетъ этихъ недостатковъ, однако жь грѣшитъ высокопарнымъ слогомъ и, часто, устарѣлыми выраженіями.— Профессоръ Махачекъ перевелъ ***Орлеанскую Дѣву***, Шиллера. Жаль, что онъ не хочетъ печатать своихъ оригинальныхъ драмъ и прекрасныхъ стихотвореній. Томза перевелъ трагедію ***Зрини***, Теодора Кёрнера. Профессоръ Свобода-Новаровскій — ***Норму***, и ***Монтекки и Капулетти***. Трагедія ***Анжелина***, Туринскаго, вышла 2 изданіемъ. Кажется, что авторъ ея не замедлитъ выдать въ свѣтъ полное собраніе своихъ сочиненій и переводовъ.— Въ общемъ итогѣ, въ теченіи 5 лѣтъ, съ 1836 по 1841, представлено 40 новыхъ пьесъ на чешскомъ языкѣ; замѣчательнѣйшія изъ нихъ принадлежатъ: Коллару, Филипеку, Прохазкѣ, Поспишилю, Вавру, Вытряткѣ и Жаку. Прибавимъ нѣсколько подробностей о чешскомъ театрѣ: за исключеніемъ трехъ лѣтнихъ мѣсяцевъ, каждый воскресный и праздничный день играются чешскія піэсы на театрѣ въ Прагѣ, Бырнѣ (Brünn), Королевиномъ-градѣ (Königinngrätz) и Пыльзенѣ (Pilsen). Въ нѣкоторыхъ городахъ Богеміи и Верхней-Венгріи давались спектакли любителями, въ пользу благотворительныхъ заведеній. Стёгеръ, директоръ прагскаго театра, построилъ въ Новомъ-городѣ другой театръ, предназначенный имъ для пьесъ на чешскомъ языкѣ, что еще болѣе умножитъ ихъ число. Чешская опера примѣтно возвышается: иностранцы, слышавшіе въ Прагѣ ***Донъ-Жуана***, ***Любовный Напитокъ*** и другія оперы, отдаютъ всю справедливость гармоніи и ритму чешскаго языка.

Отъ изящной литературы обратимся къ предметамъ болѣе серіознымъ и начнемъ съ исторіи и вспомогательныхъ ея наукъ. Здѣсь прежде всего мы должны назвать ***Исторію Богеміи***, Палацкаго, хотя она написана авторомъ на нѣмецкомъ языкѣ. 1-й Томъ ея появился въ 1836; 1-я часть 2-го тома въ началѣ 1839. Чехи справедливо гордятся этимъ твореніемъ, въ которомъ представлена вѣрная картина ихъ прошедшаго. Главныя достоинства Палацкаго состоятъ въ томъ, что онъ не ограничивается однимъ изложеніемъ фактовъ, но вездѣ старается показать и причины ихъ. Описывая положеніе Богеміи въ отношеніи къ другимъ державамъ, онъ раскрываетъ предъ вами и внутреннее ея устройство: государственныя учрежденія, судебную часть, военныя силы, состояніе церкви; наконецъ изображаетъ умственную жизнь народа, его торговлю, промышленность, степень просвѣщенія и т. д. Авторъ съ безпристрастіемъ взвѣшиваетъ каждое свидѣтельство, объясняя, почему можно отличить правду отъ лжи, фактъ отъ выдумки или ипотезы. Онъ не хочетъ ни скрывать, ни умалять истины. Предметъ вездѣ говоритъ у него самъ за себя. Такъ напримѣръ: допросъ свидѣтелей въ отношеніи Отокара веденъ авторомъ такъ, что, читая, кажется, присутствуешь на засѣданіи судилища нравовъ, важнаго, осторожнаго, безпристрастнаго и независимаго въ своихъ приговорахъ. Характеръ этого государя оправданъ съ сего времени въ глазахъ свѣта, что приноситъ столько

Wilhelm Rozenberg i ***Król Wratisław w Morawii;*** obydwa napisane są wybornym wierszem; lecz brak im akcyi i słabe są charaktery osób w nich działających. — ***Córka Jefthai*** przez Wylczkowskiego, chociaż niema tych niedoskonałości, jednakże szkodzi jéj bardzo styl nadęty i wyrażenia zastarzałe. — Professor Machaczek przetłumaczył ***Dziewicę Orleańską*** Szillera. Szkoda, że nie chce wydać swoich oryginalnych dramatów i prawdziwie pięknych poezyj. Tomza przetłumaczył trajedyją ***Zrini*** Teodora Körnera; — professor Swoboda-Nowarowski — ***Normę*** i ***Montecchi*** i ***Capuletti***.—Wyszło drugie wydanie trajedyi Turinskiego: ***Angelina***. Zdaje się, że autor nie omieszka ogłosić drukiem kompletnego zbioru swoich dzieł i przekładów. — Ogółem, w przeciągu 5 lat, od roku 1836 do 1841, ukazało się 40 nowych sztuk w języku czeskim; najlepsze napisane są przez Kollara, Filipka, Prochazkę, Pospiszila, Wawra, Wyrtjatkę i Żaka. Dodajmy jeszcze kilka szczegółów o teatrze czeskim. Wyjąwszy trzech miesięcy letnich, co niedziela i święto przedstawiają na teatrze sztuki w języku czeskim, w Pradze, w Byrnie (Brünn), w Kralowehradcu (Königinngrätz) i Pylzenu (Pylzeń). W niektórych miastach Czech i w górnych Węgrzech grywane bywają teatra przez amatorów, na korzyść dobroczynności. Stöger, dyrektor teatru w Pradze, wybudował na Nowém-mieście drugi teatr, przeznaczony jedynie dla sztuk w języku czeskim, co jeszcze bardziéj przyczyni się do powiększenia ich liczby. Opera czeska znacznie się wznosi: cudzoziemcy, którzy słyszeli w Pradze ***Don-Żuana***, ***Napój Miłosny*** i inne opery, podziwiają harmoniją i rytm w języku czeskim.

Od literatury pięknéj przejdziemy do przedmiotów poważniejszych i zaczniemy od historyi i pomocniczych jéj nauk. — Tu nadewszystko powinniśmy wskazać ***Dzieje Czechów*** przez Palackiego, chociaż napisane przez autora po niemiecku. — 1-szy tom ukazał się w roku 1836; część 1 sza 2-go tomu na początku 1839 r. Czechy słusznie szczycą się tym utworem, w którym mistrzowska ręka skreśliła wierny obraz ich przeszłości. — Główna zaleta Palackiego zależy na tém, że nie ogranicza się na samym wykładzie faktów, lecz wszędzie stara się wykazać ich przyczyny. Opisując położenie Czech względem innych mocarstw, wykrywa razem i wewnętrzne ich urządzenie: instytucye polityczne, sądownictwo, siły wojenne, stan kościoła; potém wystawia życie umysłowe ludu, jego handel, przemysł, stopień oświaty i t. d. Autor bezstronnie uważa każde świadectwo, wyjaśniając, jak można odróżnić prawdę od fałszu, fakt od wymysłu. Nie chce ani ukrywać, ani zmniejszać prawdy. Przedmiot wszędzie mówi u niego sam za siebie. Tak np. badanie świadków względem Otokara II, opisane przez autora w taki sposób, że czytelnikowi zdaje się, że jest przytomnym na posiedzeniu *sądu obyczajów*, sądu poważnego, ostrożnego, bezstronnego i niezawisłego w swoich wyrokach. Charakter tego monarchy od czasu wydania tych dziejów usprawiedliwiony jest w oczach całego świata; co przynosi zaszczyt tak obrońcy, jako też i naszéj epoce, kiedy po-

же чести защитнику, сколько и нашему времени, въ которое это оправданіе сдѣлалось возможнымъ. Форма сочиненія Палацкаго также достойна похвалы. Простымъ и сжатымъ слогомъ онъ описываетъ произшествія, или немногими, но выразительными, чертами изображаетъ лица. Образцовый чешскій слогъ автора заставляетъ съ нетерпѣніемъ ожидать, чтобы онъ повторилъ свое твореніе на языкѣ народа, котораго онъ описываетъ жизнь, нравы, дѣянія и судьбу.

Палацкій издаетъ еще, на иждивеніи чешскихъ штатовъ: *Чешскій Архивъ*, который будетъ заключать въ себѣ древніе акты, документы и т. п., — трудъ чрезвычайно важный для исторіи этой страны. Въ 1-мъ выпускѣ помѣщены письма императора Сигизмунда, короля Вячеслава и Вильгельма Перистеинскаго, гофмейстера при бывшемъ чешско-королевскомъ дворѣ (*).

Словянскія Древности (Slowanské Starožitnosti) Шафаржика представляютъ истинную сокровищницу для исторіи древнѣйшаго словянскаго міра и сосѣднихъ съ Словянами народовъ: Скиѳовъ, Сарматовъ, Чуди, Кельтовъ, Германцовъ, Леттовъ и др. Авторъ пересмотрѣлъ всѣ памятники народовъ индо-европейскихъ, древнихъ и новыхъ; ему знакомы миѳы Эдды, преданія Скандинавіи и Исландіи, равно какъ византійскія и словянскія лѣтописи. Его замѣчанія, объясняющія географію словянскихъ земель, древнюю и среднихъ временъ, единственны въ своемъ родѣ. Онъ изучилъ многочисленныя словянскія нарѣчія, также древніе и новые языки Европы и Азіи, столь необходимые при его изслѣдованіяхъ. Съ обширными познаніями во всѣхъ вспомогательныхъ для своего предмета наукахъ, онъ соединяетъ еще опытный взглядъ самой здравой критики. Съ такими-то пособіями авторъ рѣшился углубиться въ киммерійскій мракъ первобытной исторіи словянскаго міра. Онъ доказалъ существованіе Словянъ въ Европѣ среди древнихъ народовъ, которыхъ мы выше назвали, отодвинувъ тѣмъ самымъ существованіе первыхъ на тысячу лѣтъ назадъ или, лучше сказать, до невѣдомыхъ вѣковъ.—Второе отдѣленіе этого творенія будетъ посвящено описанію нравовъ и обычаевъ, словомъ, внутренней жизни словянскихъ народовъ.

Шафаржикъ и Палацкій вмѣстѣ издаютъ *Древнѣйшіе Памятники чешскаго языка*. Здѣсь критически разсмотрѣны: два фрагмента *Судъ Либуши* и *Евангеліе св. Іоанна* (IX-X вѣка), документъ объ основаніи Литомѣржицъ (Лейтмеритца) XI вѣка и глоссарій Mater Verborum (1202). Первый фрагментъ, кромѣ приложеннаго къ нему fac-simile, описанъ со всею подробностію: показаны его правописаніе и формы, опредѣленъ вѣкъ, къ которому относится рукопись; текстъ поэмы объясненъ и разсмотрѣнъ въ отношеніяхъ историческомъ и эстетическомъ. *Евангеліе* подвергнуто такому же разбору. Сверхъ-того разсказаны открытіе и участь обоихъ фрагментовъ и опровергнуты сомнѣнія на-счетъ ихъ достовѣрности.—*Древнѣйшіе Памятники* печатаются на иждивеніи Королев-

(*) О слѣдующихъ выпускахъ *Чешскаго Архива* редакторъ *Денницы* уже извѣщалъ читателей въ разныхъ журналахъ.

dobném stało się takie usprawiedliwienie. — Forma, w której Palacki pisze, zasługuje na pochwałę. Stylem prostym i ścisłym opowiada zdarzenie, i w kilku wybitnych rysach maluje osoby. — Wzorowy styl czeski autora zostawia do życzenia, ażeby przełożył dzieło swoje na język ludu, którego życie, obyczaje, dzieje i los opisuje.

Palacki prócz tego, wydaje kosztem czeskich Stanów: *Czeskie Archiwum*, które zawierać będzie akta starożytne, dokumenta i t. d., — prace nadzwyczaj ważne dla dziejów tego kraju. W 1-ym zeszycie umieszczone są listy cesarza Zygmunta, króla Wacława i Wilhelma Pernsteina, wielkiego mistrza przy byłym czesko-królewskim dworze (*).

Słowiańskie Starożytności przez Szafarzyka przedstawiają prawdziwą skarbnicę dla najdawniejszych dziejów Słowian i ludów im sąsiednich: Scytów, Sarmatów, Czadów, Celtów, Germanów, Lettów i in. Autor przejrzał wszystkie pomniki ludów indo-europejskich, starożytnych i nowych; poznał mithy Eddy, podania Skandynawii i Islandyi, również kroniki tak bizantyjskie, jak słowiańskie. Uwagi jego wyjaśniają jeografiją krajów słowiańskich, tak w dawnych, jak w nowych czasach, i są jedyne w swoim rodzaju. Zgłębił liczne słowiańskie narzecza, także starożytne i nowe języki Europy i Azyi, tyle potrzebne dla jego badań. Razem z obszernemi wiadomościami we wszystkich pomocniczych dla jego przedmiotu naukach, posiada prócz tego doświadczenie najzdrowszéj krytyki.— Mając takie zasoby, autor postanowił zagłębić się w cymmeryjskie ciemności pierwotnych dziejów świata słowiańskiego. Udowodnił starobytność Słowian w Europie, w pośród starożytnych ludów wyżéj wspomnionych; przez co posunął istnienie pierwszych na tysiąc lat w tył, czyli, inaczéj mówiąc, przeniósł je do wieków niewiadomych.— Drugi oddział tego dzieła poświęconym będzie opisowi zwyczajów i obyczajów, słowem, wewnętrznego życia ludów słowiańskich.

Szafarzyk i Palacki razem wydają *Najdawniejsze Pomniki języka czeskiego*. Tu krytycznie są obejrzane dwa pomniki: *Sąd Libuszy* i *Ewanielia św. Jana* (IX—X w.); ułamek o założeniu Litomierzyc (Leitmeritza), (XI w.) i glossarium *Mater Verborum* (1,202). Pierwszy pomnik, z dołączeniem jego *facsimile*, dokładnie jest opisany: jego pisownia i formy, oznaczony wiek, z którego rękopism pochodzi, a text *poematu* objaśniony i przejrzany we względzie historycznym i estetycznym. — *Ewanielia* wzięta jest pod takiż rozbiór. Prócz tego wskazane są okoliczności odkrycia i losu obydwóch pomników, i obalone wątpienia względem ich autentyczności. — *Najdawniejsze Pomniki* drukują się kosztem królewskiego towarzystwa

(*) O następnych numerach tego *Archiwum*, redaktor *Jutrzenki* już wspomniał w pismach peryodycznych.

скаго Общества Наукъ въ Богеміи, чѣмъ оно пріобрѣтаетъ полное право на признательность словянскихъ ученыхъ.

Профессоръ Бочекъ, неутомимо занимающійся собираніемъ древнѣйшихъ актовъ, касающихся Моравіи и частію Богеміи, благодаря щедротамъ графа Митровскаго, дѣлится теперь съ публикою обильною своею жатвою. Первые два тома его сборника вышли въ 1836 и 1839, въ г. Голомовцѣ (Ollmütz), въ 4 д; полное изданіе будетъ состоять изъ 4 томовъ и вмѣститъ въ себѣ болѣе 2,000 актовъ и выписокъ, до прекращенія династіи Пршемыслидовъ.

Знаменитый Колларъ напечаталъ поэму, подъ заглавіемъ: *Богиня Слава* (Sláwa bohyné), съ изслѣдованіемъ о происхожденіи названія Словянъ, которое онъ выводитъ отъ богини *Славы*, тожественной съ индійскою *Сугою*, греческою *Кліо* и римскою *Фама*. По его мнѣнію, *Словянинъ* означаетъ поклонника богини *Славы*. Хотя этимологія эта и непринята учеными, но трудъ Коллара не менѣе-того заслуживаетъ вниманія, по важнымъ къ нему дополненіямъ, которыя объемистѣе самаго текста и могли бы составить хорошую отдѣльную книгу. Укажемъ, напримѣръ, на сравненіе народныхъ обычаевъ Индійцевъ и Славянъ, и на обозрѣніе миѳовъ, общихъ симъ двумъ народамъ.

Брантль собралъ около 400 видовъ древнихъ замковъ въ Богеміи и намѣренъ ихъ издать съ историческими примѣчаніями, присоедивъ къ нимъ разсужденіе объ архитектурѣ среднихъ вѣковъ и образѣ жизни древнихъ чешскихъ храбрецовъ.—Слама напечаталъ историческую монографію города Прахатицы; профессоръ въ Голомовцѣ Шембера—исторію рода Босковичей и замка босковичскаго, въ Моравіи; Франта—жизнь Іоанна Августа, епископа чешскихъ-братьевъ, соч. Благослава.

Большое географическое твореніе Адріана Бальби не окончено единственно по причинѣ долговременной болѣзни, постигшей переводчика и редактора. Запъ издалъ вѣрное описаніе австрійской имперіи. *Чешскаго Атласа* вышло только 5 картъ: обѣихъ полушарій, Европы, Великобританіи, Испаніи и Португаліи.

Профессоръ Сметана издалъ хорошее руководство къ изученію астрономіи. Штѣпанекъ перевелъ начертаніе архитектуры, Ендла, напечатанное Королевскимъ Економическимъ Обществомъ въ Богеміи, съ 30 литографированными рисунками.

Профессоръ Пресль ревностно занимается естественными науками. Кромѣ дѣятельнаго участія, принятаго имъ въ составленіи чешской терминологіи по всѣмъ отраслямъ сихъ наукъ, онъ издалъ еще *Минералогію* и 2-ю часть *Химіи*.

Анатомія доктора Станѣка вышла въ свѣтъ, украшенная рисунками, которые составляютъ прекрасный анатомическій атласъ съ номенклатурою чешскою, латинскою и нѣмецкою. Онъ же издалъ сокращенное начертаніе краніологіи. Докторъ Мошнеръ-руководство къ акушерству.

Пресль перевелъ превосходное технологическое сочиненіе Поппе, въ 3 томахъ, напечатанное на иждивеніи Общества Поощренія Промышленности въ Богеміи. Об-

nauk w Czechach, przez co ma ono niezaprzeczone prawo do wdzięczności słowiańskich uczonych.

Professor Boczek, który niezmordowanie trudni się zbiorem najdawniejszych akt, tyczących się Morawii i po części Czech, udziela teraz publiczności swego obfitego plonu, dzięki szczodrobliwości hrabiego Mitrowskiego. Pierwsze dwa tomy jego zbioru wyszły w r. 1836 i 1839 w Ołomuńcu, in 4-to; całkowita edycya składać się będzie z 4-ch tomów, mieszcząc w sobie 2,000 akt i wypisów, do czasów zejścia dynastyi Przemyślidów.

Znakomity Kollar wydał poemat pod tytułem: *Bogini Sława* (Sláwa bohyné), dołączywszy do niéj badania o pochodzeniu imienia Słowian, które wyprowadza od bogini *Sławy*, jednakiéj z indyjską *Suagą*, grecką *Klio* i rzymską *Fama*. — Podług niego nazwa *Słowianin* oznacza czciciela bogini *Sławy*. Chociaż etymologia ta nie jest przyjęta przez uczonych, jednakowoż praca Kollara zasługuje na uwagę, z powodu dodatków, które przewyższają sam text i które mogłyby stanowić osobne ważne dzieło. Wskażemy naprz. porównanie zwyczajów narodowych Indyjczyków i Słowian, tudzież rzut oka na mithy wspólne dwom tym ludom.

Brantl zebrał blisko 400 widoków starożytnych zamków w Czechach i ma zamiar wydać je razem z uwagami historycznemi, dodawszy do nich rozprawę o budownictwie wieków średnich, i o sposobie życia dawnych czeskich wojaków. — Słama wydał historyczną monografiją miasta Prachaticy. Professor w Ołomuńcu Szembera wydał historyą rodu Boskowiczów i zamku boskowickiego, w Morawii; Franta — żywot Jana Augusta biskupa braci czeskich, przez Błagosława.

Obszerne jeograficzne dzieło Adryana Balbiego jeszcze nie jest skończone, z przyczyny długotrwającéj słabości tłumacza i redaktora. — Zap wydał dokładny opis Cesarstwa Austryackiego. — Co do *Atlasu Czeskiego*, wyszło dopiéro 5 mapp: obydwóch półkul, Europy, Wielkiéj-Brytanii, Hiszpanii i Portugalii.

Professor Smetana wydał bardzo dobry rys Astronomii. Sztiepanek przetłumaczył zarysy budownictwa *Jändla*, które wydrukowane zostały przez królewskie ekonomiczne towarzystwo w Czechach, z 30 litografowanemi rysunkami.

Professor Presl gorliwie trudni się naukami przyrodzonemi. Oprócz czynnego udziału, który przyjmuje w układzie czeskiéj terminologii we wszystkich gałęziach tych nauk, wydał także *Mineralogiją* i 2-gą część *Chemii*.

Anatomia doktora Stanieka wyszła ozdobiona rysunkami, które stanowią piękny anatomiczny atlas z nomenklaturą czeską, łacińską i niemiecką. Tenże wydał skrócony rys kraniologii; doktor Moszner — zarysy sztuki położniczéj.

Presl przełożył piękne technologiczne dzieło Poppego, w 3-ch tomach, wydrukowane kosztem towarzystwa zachęcenia przemysłu w Czechach. — Towarzystwo go-

щество Сельскаго Хозяйства приняло на себя изданіе хорошаго руководства, подъ заглавіемъ: Girzj Wolny, соч. Шиппеля. Это же общество сообщаетъ въ *Пражскій Календарь* статьи, имѣющія цѣлію показать народу разныя улучшенія въ земледѣліи. *Пражскій Календарь*, освобожденный отъ платежа подати за штемпель, продается по весьма дешевой цѣнѣ, отчего его расходится до 40 тысячь экземпляровъ. Лауда помѣщаетъ въ *Литомѣржицкомъ Календарь* прекрасныя статьи о попеченіяхъ надъ дѣтьми въ отношеніи физическомъ. Спурный и Поспишиль въ Прагѣ, Рореръ въ Бырнѣ, Скарнитцль въ Головмовцѣ, Пальковичъ и Фейерпатаки въ Венгріи, издаютъ подобнаго же рода книжки, посвященныя общеполезнымъ свѣдѣніямъ.

Остроумный Заградникъ написалъ популярную психологію. Юрисконсультъ Фаиль изложилъ въ *Секретарь* ходъ судебныхъ дѣлъ. Кукла издалъ, для народнаго употребленія, *Науку о счисленіи и мѣрахъ*. Кампеликъ перевелъ популярныя сочиненія Франклина и писалъ также о Дивишѣ, который, въ одно время съ англо-американскимъ философомъ, изобрѣлъ, въ Моравіи, громовые отводы. Ванѣкъ перевелъ популярное введеніе къ познанію небесной тверди, соч. Бартака. Вышло еще много другихъ популярныхъ сочиненій.

Многіе изъ духовныхъ лицъ печатали книги религіознаго и назидательнаго содержанія, особенно каноникъ Пешина ревностно способствуетъ распространенію хорошихъ популярныхъ сочиненій въ этомъ родѣ, которыя онъ издаетъ подъ заглавіемъ: *Наслѣдіе св. Іоанна Непомукскаго*. Десять такихъ небольшихъ сочиненій уже вышли въ свѣтъ, въ числѣ многихъ тысячь экземпляровъ; нѣкоторые изъ нихъ были даже вторично напечатаны.— Общество Церковной Музыки, въ Прагѣ, выдало въ свѣтъ собраніе духовныхъ пѣсень, съ аккомпанементомъ органа. Суперъ-интендентъ Северини, въ Верхней-Венгріи, напечаталъ собраніе похоронныхъ пѣсень. Многіе протестантскіе пасторы издали свои проповѣди.

Значительное число учебныхъ книгъ издано Яворницкимъ, Амерлингомъ, Погорѣлымъ, Ванѣкомъ, Пршибикомъ Гыною, Погапымъ и др.

Профессоръ въ Винеръ-Нейштадтѣ Буріанъ составилъ чешскую грамматику для Нѣмцевъ; другую такую же грамматику напечатали Ванѣкъ и Франта; первая лучше второй. Михль издалъ сравненіе иллирійскаго языка съ чешскимъ; Спахта—краткое руководство къ изученію польскаго языка; Ганка—грамматику польскаго языка, по системѣ Добровскаго; Бобокъ и Даргусъ—венгерскую грамматику для Славонцевъ.

Михль довелъ до 1837 г. исторію чешской литературы Юнгманна, вышедшую въ 1825 году.

Заключимъ наше обозрѣніе твореніемъ, которое, преимущественно предъ всѣми другими, можетъ служить предметомъ гордости для чешскаго народа: мы хотимъ сказать о чешскомъ лексиконѣ Юнгманна, вышедшемъ, 1835-1839, въ 5 томахъ, въ 4 д., и состоящемъ изъ 598 листовъ. Порядокъ, принятый въ немъ авторомъ, единственъ въ своемъ родѣ. Послѣ указанія на склоненіе или

spodarstwa wiejskiego wzięło na siebie wydanie zasad gospodarstwa przez Szippela, pod tytułem: *Jerzy Wolny*. To towarzystwo udziela także do *Kalendarza Pragskiego* artykuły, mające na celu wskazać dla ludu różne udoskonalenia w rolnictwie.— *Kalendarz Pragski*, uwolniony od opłaty stępla, sprzedaje się bardzo tanio, dla tego też rozchodzi się w liczbie 40,000 exemplarzy. Lauda umieszcza w *Kalendarzu Litomierzyckim* piękne artykuły, mające na celu zachęcać do rozciągania opieki nad dziećmi we względzie fizycznym.— Spurny i Pospiszil w Pradze, Rorer w Byrnie, Skarnitzl w Ołomuńcu, Palkowicz i Fejerpataki w Węgrzech, wydają w podobnym rodzaju dziełka, poświęcone wiadomościom powszechnego pożytku.

Dowcipny Zahradnik napisał popularną psychologiją.— Juryskonsult Fail wyłożył w *Sekretarzu* bieg spraw sądowych. Kukla wydał dla użytku pospólstwa naukę rachunków i miar. Kaszpelik przetłumaczył dzieła popularne Franklina i pisał także o Diwiszu, który w jednym czasie z filozofem anglo-amerykańskim, wynalazł w Morawii konduktor od piorunów. Waniek przetłumaczył popularny wstęp do poznania firmamentu (przez Bartaka). Wyszło także wiele innych popularnych dzieł.

Wiele osób duchownych wydawało dzieła treści religijnéj i moralnéj; zwłaszcza kanonik Peszina, gorliwie przyczynia się do rozszerzenia dobrych popularnych rozpraw w tym rodzaju, które wydaje pod tytułem: *Dziedzictwo św. Jana Nepomucena*. Dziesięć takich rozpraw już są wydrukowane, w liczbie tysiąca exemplarzy; niektóre z nich nawet po drugi raz były wydane.— Towarzystwo muzyki kościelnéj w Pradze, wydało zbiór pieśni duchownych, z akkompaniamentem organów.— Super-intendent Seberini, w górnych Węgrzech, wydrukował zbiór pieśni pogrzebowych. Większa część protestanckich pastorów, wydała swoje kazania.

Znaczna liczba książek szkolnych wydana była przez Jawornickiego, Amerlinga, Pohorzelego, Wanieka, Przibika, Hynę, Pohanego i in.

Professor Burian w Winer-Neustadtie, ułożył grammatykę czeską dla Niemców; dzieło w podobnym rodzaju wydali Waniek i Franta; to ostatnie lepsze od pierwszéj. Michl wydał porównanie języka illiryjskiego z czeskim;— Spachta — zasady nauki języka polskiego; Hanka — grammatykę języka polskiego, podług Dobrowskiego; Bobok i Dargus — grammatykę węgierską dla Sławończyków.

Michl doprowadził do roku 1837 historyją literatury czeskiéj Jungmanna, wydaną w roku 1825.

Zamkniemy nasz przegląd utworem, który na czele wszystkich innych, słusznie może być przedmiotem szlachetnéj dumy dla narodu czeskiego: chcemy mówić o słowniku czeskim Jungmanna, który wyszedł w r. 1835—1839 w 5 tomach, in 4-to, i składa się z 598 arkuszy.— Porządek, przyjęty w nim przez autora, niema sobie równego. Po wykazaniu deklinacyi lub czasowania wyrazu,

спряженіе слова, слѣдуетъ объясненіе его смысла и соотвѣтственное ему слово на нѣмецкомъ и латинскомъ языкахъ. Къ коренным словамъ прибавлены еще соотвѣтственныя имъ слова какъ въ прочихъ словянскихъ нарѣчіяхъ, такъ и въ древнихъ и новыхъ языкахъ Европы и Азіи. Тутъ же приведены всѣ иносказательныя значенія словъ, также пословицы, идіотизмы, провинціализмы, съ объясненіемъ, гдѣ именно они употребляются. Словомъ, этотъ лексиконъ составляетъ вмѣстѣ логику, исторію, топографію и анатомію чешскаго языка; это сокровищница древняго и новаго времени, состоящая по-крайней-мѣрѣ изъ 90,000 словъ. Столь необычайное богатство чешскаго языка изумляетъ самыхъ филологовъ; прибавимъ къ этому, что народъ, до такой степени богатый словами, не можетъ быть бѣденъ и мыслями. Юнгманнъ соорудилъ своимъ лексикономъ вѣковѣчный памятникъ себѣ и своему отечеству.

Ѳ. Евецкій.

następuje wyjaśnienie, co ma znaczyć, i jaki jest odpowiedni mu wyraz w języku niemieckim lub łacińskim. Do wyrazów pierwiastkowych dodane są odpowiednie im wyrazy, w innych narzeczach Słowiańskich, w językach starożytnych i nowych, Europy i Azyi. Tu przytoczone są także wyrazy w znaczeniu przenośném, również przysłowia idiotyzmy, z pokazaniem, gdzie mianowicie używają się. Że się tak wyrazimy, słównik ten składa razem logikę, historyją, topografiją i anatomiją języka czeskiego; — jest to skarbnica dawnych i nowych czasów, zawierająca w sobie przynajmniéj 90,000 wyrazów. — Tak nadzwyczajne bogactwo języka czeskiego zadziwia samych filologów; dodajmy jeszcze, że naród do takiego stopnia bogaty w wyrazy, nie może być ubogim i w myśli. Jungmann swoim słownikiem wzniósł wiekuisty pomnik sobie i swojéj ojczyźnie.

T. Jewiecki.

БИБЛІОГРАФІЯ.

I. ЧЕШСКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

Стручны Землѣписны образ моцнарстви ракоуского, дле нейлепших праменов а нейновѣйших зправ сеставены од *Карла Лад. Запа.* (Подробное землеописаніе австрійскаго государства, составленное по лучшимъ источникамъ и новѣйшимъ свѣдѣніямъ *Карломъ Владис. Запомъ.* Прага, 1837, 245 стр., въ 8.)

Хотя эта книга вышла еще въ 1837 году, однако жь мы долгомъ почли обратить на нее вниманіе нашихъ читателей, какъ на новость. Свѣдѣнія объ австрійской имперіи для насъ очень любопытны, потому что земли ея большею частію заселены Словянами. — Приводимое нами землеописаніе составлено по руководству Бальби и представляетъ самыя удовлетворительныя свѣдѣнія объ австрійской имперіи; но что особенно въ немъ важно, такъ это собственныя названія словянскихъ странъ, городовъ, рѣкъ и т. д., въ настоящемъ ихъ видѣ. Премудро изуродовали ихъ Нѣмцы! Кто бы, напр., въ *Бунцлау* (Buntzlau) подозрѣвалъ *Болеславу* (въ Чехахъ), въ *Будвейсѣ* (Budweis!) — *Будѣёвицы* (тамъ же); въ *Гёрлицѣ* (Görlitz) — *Зголерецъ* (въ Лужицахъ) и мн. другія. — Не смѣшно ли послѣ этого, что мы вторимъ Нѣмцамъ и *поихнему* коверкаемъ словянскія названія? И за-чѣмъ? Вѣдь Словяне, входящіе въ составъ австрійской имперіи, не называютъ своихъ городовъ по-нѣмецки! Такъ-точно, тѣ же Словяне, не произносятъ на нѣмецкій образецъ и названій нашихъ городовъ; не говорятъ, напр., *Москау*, а *Москва*; не *Варшау*, а *Варшава!* Пусть себѣ Нѣмцы передѣлываютъ наши собственныя имена по-своему, — какое намъ до этого дѣло! Да мы-то сохра-

BIBLIOGRAFIA.

I. LITERATURA CZESKA.

Struczny zemiepisny obraz mocnárstwj rakauského, dle neylepszjch pramenu a neynowiejszjch zpráw sestaweny' od Karla Lad. Zapa. (Dokładny jeograficzny obraz mocarstwa austryackiego, podług najlepszych źródeł i najnowszych wiadomości, ułożony przez Karola Wład. Zapa. Praga, 1837; str. 245, in 8 vo).

Chociaż to dzieło wyszło jeszcze w r. 1837, jednakże uznaliśmy za obowiązek zwrócić na nie uwagę naszych czytelników, jako na nowość. — Wiadomości o cesarstwie austryackiém bardzo dla nas ciekawe, ponieważ kraje tego państwa po większéj części zamieszkane są przez Słowian. — Przytoczona przez nas jeografia ułożona jest podług Balbiego, i podaje bardzo dokładne wiadomości o cesarstwie austryackiém; lecz co szczególniéj zastanawia w tém dziele — są to własne słowiańskie nazwy krajów, miast, rzek i t. d., tak mądrze przeistoczone przez Niemców! — Któżby naprz. domyślił się, że *Buntzlau* jest *Bolesława* (w Czechach), *Budweis* — *Budiejowice* (tamże); *Görlitz* — *Zholerec* (w Łużycach) i w. in. — Czyż nie jest-to śmiésznie, że naśladujemy Niemców i podług nich przekręcamy słowiańskie nazwy? Dla czego? Wszak Słowianie, należący do cesarstwa austryackiego, nie nazywają miast swoich po niemiecku! Ciż Słowianie nie wymawiają po niemiecku nazwy naszych miast; nie mówią *Moskau*, lecz *Moskwa*, nie *Warschau* — lecz *Warszawa!* — Niech sobie oni po swojemu

нимъ свое родное, издревле принадлежащее намъ! — Имя должно быть неприкосновенно и ненарушимо.

Желаемъ отъ души, чтобы землеописаніе г. Запа находилось въ рукахъ всѣхъ благомыслящихъ Словянъ, и чтобы составители нашихъ географическихъ учебниковъ исправили по немъ всѣ собственныя славянскія названія, разумѣется, вставляя въ скобкахъ и нѣмецкія.— Жаль, между-прочимъ, что г. Запъ не прибавилъ азбучнаго указателя къ своему землеописанію. Онъ необходимъ для насъ.

przeistaczają nasze własne imiona; co nam do tego? Lecz my zachowajmy co jest nasze. — Imie jako własność, powinno być nietykalném.

Życzymy z całéj duszy, ażeby jeografia p. Zapa znajdowała się w ręku wszystkich dobrze myślących Słowian, i ażeby wydawcy jeografij przeznaczonych dla szkół, sprostowali podług niéj wszystkie słowiańskie nazwy, ma się rozumiéć, dodając w nawiasie razem niemieckie.— Żałujemy jednak, że p. Zap nie dołączył alfabetycznego skorowidza do swojéj jeografii. — Takowy dla nas koniecznie jest potrzebnym.

II. LITERATURA ROSSYJSKA.

Четыре мѣсяца въ Черногоріи, Ег. Ковалевскаго. Съ рисунками и картами. (Cztery miesiące w Czarnéj-Górze przez Jeg. Kowalewskiego. Z rycinami i mappami. S. Petersburg, 1841, in 8, str. 151).

P. Kowalewski zwiedził prawie całą Czarną-Górę, a nawet takie jéj miejsca, do których nie każdy podróżnik dojść potrafi. Opis jego podróży jest nader ciekawy. Podajemy tu podług niego krótki i treściwy rys Czarnéj-Góry, sądząc, że takowy zajmie polskich czytelników.

Czarna-Góra (po serbsku: *Cérna Gora*, u zachodnich Europejczyków *Monte-negro* i *Monte-nero*, u Turków *Kara-dag*) zajmuje przestrzeń blisko stu kwadratowych mil jeograficznych. Składa się z właściwéj Czarnéj-Góry i prowincyj Berda, która przyłączoną została do niéj w końcu przeszłego stulecia. Obydwie dzielą się na 8 okręgów czyli *nachijów* (Nachia). Mieszkańców obojga płci, podług p. Kowalewskiego, jest 122,000; w téj liczbie noszących oręż 22,500. — Położenie kraju Czarnéj-Góry jest nadzwyczaj górzyste. Otoczona jest z trzech stron posiadłościami Turcyi: Hercegowiną, Bosniją, Zetą i Albaniją, a ze strony czwartéj prowincyją austryacką Boko-di-Kataro, znaną najwięcéj pod imieniem Albanii austryackiéj. We właściwéj Czarnéj-Górze góry porozrzucane są w nieporządku, zupełnie nagie, poprzerzynane jaskiniami, pozbawione wody i wszelkiéj roślinności. — W Berdzie góry ciągną się foremnemi pasmami, wśród parowów płyną bystre potoki i rzeki, gdzieniegdzie rozciągają się roskoszne doliny tak na samych górach, jak i u stóp ich. Najwyższym punktem w obydwóch prowincyach jest góra *Kom*, należąca do pasma, które stanowi granicę między Czarną-Górą i Bośniją; na południe od pasma komskiego ciągną się góry *Przeklęte*: niektóre z nich są wyższe od 7,500 stóp. Jaskinie w tych górach miejscami są nadzwyczajnéj obszerności: mają dalekie przejścia, mieszczą w sobie całe jeziora i przyjmują rzeki, które ukrywszy się w ich głębokościach, łączą się z innemi podziemnemi potokami a nawet z morzem. Wyobraźnia Czarnogórców napełniła te jaskinie dobremi i złemi duchami; ciągła zaś wojna pod czas któréj mieszkańcy urządzają w tych jaskiniach zasadzki i schronienia, dała początek wielu cudownym powieściom. — W burzę i deszcz, kiedy potoki z gór z nadzwyczajną siłą pędzą w głąb tych jaskiń, w całéj Czarnéj-Górze daje się słyszyć podziemny łoskot. Prócz tego jest mnóstwo przepaści, niezmierzonéj głębokości, i rozpadlin, w których niekiedy widać płynące pod ziemią rzeki. — Szczególniéj znaczna jest jedna rozpadlina w nachii leszańskiéj: dna jéj nie można dosięgnąć żadną miarą; łoskot kamieni rzuconych do niéj, słyszany był w przeciągu całéj minuty i potém ginął w oddaleniu. Na wierzchołku góry *Łowczin*, w nachii katuńskiéj, znajduje się niewielkie jezioro, które łączy się ze źródłem, wytryskującém u jéj stóp.

Kształt rządu w Czarnéj-Górze dosyć jest znany. *Władyka*, Metropolita, jest głową całego kraju, najwyższym rządcą, sędzią i naczelnikiem wojska. — Zresztą Czarna-góra nie zawsze rządzoną była przez Metropolitów. Dawniéj, kiedy składała część królestwa serbskiego, rządzili nią książęta z familii *Balsacz*. Czarna-Góra i wtedy już była samoistną, ulegając tylko wyższéj władzy królów serbskich. W połowie XIV w. groźny sułtan turecki Murad I. podbił Serbów; lecz Czarna-Góra została niezawisłą: sprawujący w niéj rządy książe *Baosz*, nie chciał przyznać władzy Turcyi i osłonięty nieprzystępném miejsca położeniem, obronił niepodległość swojego kraju. Po Baoszu najwyższa władza w Czarnéj-Górze przechodziła porządkiem następstwa, od ojca do syna. Czterech było takich świątowych książąt. Ostatni z nich, *Jerzy Czernojewicz*, w początku XVI w., przy schyłku lat swoich przystając na ciągłe prośby żony swojéj Maryi, z familii szlachty weneckiéj *Mocenigo*, postanowił zrzec się rządów, i resztę dni przepędził w rodzinnym kraju swojéj małżonki. Żegnając się z ludem, zapowiedział mu, aby był posłusznym metropolicie. „Metropolita, mówił, dla was wszystkich jest ojciem i arcykapłanem. Któż więcéj będzie troszczył się o szczęście wasze, jeżeli nie *władyka*! — Udawajcie się do niego i w smutku i w radości; słuchajcie rad jego.“ — Od tego czasu władza duchowna bierze początek w Czarnéj-Górze.

Niektórzy z czarnogórskich książąt-metropolitów zostawili po sobie między swojemi ziomkami chlubną pamiątkę. Takim był *Daniił*. — Jego poprzednik *Wissarjon Bojca*, dopomagał rzeczypospolitéj weneckiéj, pod czas wojny z Turkami, lecz porzucony przez swoich sprzymierzeńców, poniósł okropną klęskę. Turcy dostali się aż do Cietina i spalili go. Czarna-Góra bliską była zatraty: jéj sioła pożerał ogień, lud ginął w nierównéj walce; renegaci, czyli *poturczaniaki* (Czarnogórcy, którzy przechodzili na wiarę mahometańską) zasiedli w twierdzy *Czernojewicz*, despotycznie rządzili *bazarem*, wszędzie rozniéśli niepokoje i powiększyli klęskę narodu. W takiém położe-

niu, Czarno-Górcy jednomyślnie udali się do Daniiła Petrowicza Niegosza, i pomimo jego życzenia i woli, obrali go za swojego arcykapłana i wodza. Daniił wyświęcony był na kapłana w r. 1700 przez patryarchę Arsenija Czernojewicza, w węgierskiém mieście *Seczuju*. — Przedsiewziął czyn okrutny, lecz konieczny dla zapewnienia swobód i religii ludu czarnogórskiego. Daniił zebrał *gławarów* i z niezwykłém krasomóstwém wystawił im położenie Czarnéj-Góry. Wskazawszy na renegatów, jako na głównych winowajców takiego położenia, i razem jako na niezbędną ofiarę którą dla samodzielności kraju poświęcić trzeba, wymagał, ażeby w całéj Czarnéj-Górze zupełnie wyniszczonemi zostali. *Gławary* zgodzili się na to, i potajemnie ułożyli plan powszechnego zatracenia. Wyznaczonéj nocy nagle powstał w Czarnéj-Górze rokosz; Chrześcianie wzięli się do oręża i krew ich odszczepionych braci lała się strumieniami. — Sycylijskie Nieszpory wznowiły się w całéj swojéj okropności. Zaledwie kilku ludzi zdołało ocalić życie swoje nawróceniem się do chrześciaństwa: ich pokolenia nazawsze zachowały swoje dawne mahometańskie nazwiska, świadczące najpóźniejszym potomkom o dawnym nieszczęśliwym błędzie przodków. Od czasu téj okropnéj nocy w Czarnéj-Górze więcéj nie pozostało się *renegatów*.

(*Dokończenie nastąpi.*)

СМѢСЬ.

ИЗВЛЕЧЕНIЕ ИЗЪ ПИСЬМА В. В. ГАНКИ КЪ РЕДАКТОРУ.— (Прага, 8 (20) Февраля, 1842). — Профессоръ Пресль приготовляетъ къ печати Геогнозiю.—Графъ Левъ Тунъ (Thun) издалъ: *Ueber die gegenwärtigen Stand der böhmischen Literatur und ihre Bedeutung*. Надѣюсь, что эта книжка произведетъ большое влiянiе на нашъ высшiй классъ общества. — Г. Шафарикъ уже совершенно окончилъ свое этнографическую карту славянскихъ племенъ, съ цвѣтнымъ обозначенiемъ и прочихъ народовъ, какъ пограничныхъ, такъ и поселившихся между Славянами.— Въ актахъ королевско-чешскаго ученаго общества помѣщены будутъ мои выписки изъ реймскаго и остромирова евангелiя; если кто сравнитъ ихъ между собою, то легко убѣдится, что первое несравненно древнѣе втораго. Переводъ одинъ и тотъ же, то-есть *кириловскiй*; разница между ими заключается только въ правописанiи: въ одномъ— правописанiе паннонское (одинаковое съ сербскимъ), въ другомъ (Остромировомъ)— болгарское.

WYCIĄG Z LISTU (*Belgrad*, 3 *Grudnia*, 1841 *r.*). — Teraz wychodzą dwa pisma w języku illiryjskim (—serbskim), które drukują się w książęcéj drukarni. Jedno z tych pism jest polityczne i urzędowe, służy do ogłaszania postanowień rządu; drugie—literackie, do przyjemnego czytania. Od nowego roku dodawane będą do tegoż pisma obrazki mód, portrety znakomitych Serbów, krajobrazy Serbii i t. p. — Co do sztuk pięknych, Serbija także postępuje bardzo znacznie, pomimo wielu przeszkód, będących wypadkiem koniecznym wpływu na nią sąsiedniéj Turcyi. Kto nie widział Belgradu w ciągu trzech lat ostatnich, zaledwie go pozna: do takiego stopnia zmienił się pod względem architektury. Od czasu założenia nowych gimnazyjów i zakładów artystowskich, nauki i sztuki widocznie się tu rozszerzają. Chociaż władza turecka, osiedlona w tutejszéj fortecy, niechętnie patrzy na wszystko, przecież w Belgradzie zakłada się teatr narodowy, przy otwarciu którego danym będzie dramat w języku illiryjskim, napisany przez jednego z tutejszych poetów.

ROZMAITOŚCI.

WYCIĄG Z LISTU W. W. HANKI DO REDAKTORA. — (Z Pragi, 8 (20) Lutego, 1842 r.). — Professor Presl gotuje do druku Geognozyją. — Hrabia Leon Thun wydał: *Ueber den gegenwärtigen Stand der böhmischen Literatur und ihre Bedeutung*. — Mam nadzieję, że dziełko to dobrze będzie skutkować na naszą wyższą klassę. — P. Szafarzyk już zupełnie ukończył swoję etnograficką mappę plemion słowiańskich, w któréj oznaczone są także kolorami ludy, tak pograniczne, jak zamieszkałe między Słowianami. — W aktach królewsko-czeskiego uczonego towarzystwa umieszczone będą moje wypisy z ewanielii rejmskiéj i Ostromira; nie wątpię, jeżeli kto porówna je między sobą, dostatecznie przekona się, że pierwsza daleko dawniejszą jest od drugiéj. Tłumaczenie jest toż samo, t. j. *cyrylskie*; różnica zachodzi tylko w pisowni: w pierwszéj pisownia jest pannońska (jednakowa z serbską); w drugiéj (Ostromira)—bołgarska.

NOWOŚCI Z LITERATURY ROSSYJSKIÉJ.—Wyszedł *Henryk VI* Szekspira, tłumaczony przez Ketczera. *Oliwer Twist*, romans z angielskiego. *Pamiętniki Rossyan* (obejmują czasy Piotra W.), wyd. przez Sacharowa.—*Pomniki Starożytności Moskiewskich*, ciekawe pod względem historycznym, wyd. przez uczonego archeologa Sniegirewa. — Akta Historyczne zebrane i wydane przez Kommissyą Archeograficzną; tomów 3. — Opis Historyczny ubiorów i uzbrojenia wojsk rossyjskich, od czasów najdawniejszych. — Dzieła Platona, tłumaczone z greckiego przez professora Karpowa. — Atlas Muzeum przy towarzystwie ekonomiczném; T. I., zeszyt 6-ty. — P. Ejnerling przedsiewziął nowe wydanie Historyi Karamzina. Ma zamiar wydać wszystkie 12 tomów z kompletnemi uwagami, we dwie kolumny, w dużym formacie, w 3 tomach; —gdyż edycya Smirdyna zupełnie jest wyczerpaną a rozeszło się jéj 10,000 exempl. — Wyszła także historya filozofii starożytnéj przez Zederholma. — Historya Napoleona z 500 rycinami Hor. Werneta. — Ukazały się także piękne i wiele obiecujące poezye Majkowa, — nowy poeta dotąd

eszcze nieznany. *Łażecznikow*, znakomity romansopisarz, napisał wierszem i prozą, wyborną trajedyją w 4 aktach: *Opricznik*. Zwracamy także uwagę na następujące dzieło: *Stosunki Zoporoża z Krymem* (1749 r.); są to materyały do historyi kraju nowo-rossyjskiego, wydane w Odessie przez Skalkowskiego. — Z pism peryodycznych ukazał się n-r 2-gi *Pamiętników Ojczystych*; (21 i ½ ark.), zawiera między innemi: *Goethe* (artykuł drugi) i *Kopernik*, z dzieł Sniadeckiego. Oddział literatury krajowéj, współczesna kronika Rossyi, przeglądy literatury niemieckiéj i francuzkiéj i rozmaitości, niezmiernie są ciekawe. — N-r 2-gi *Biblioteki do Czytania* (25 arkuszy), zawiera interesowne artykuły: odkrycie w Węgrzech rzymskich woskowych tabliczek do zapisywania, i Sztuki Piękne; w rozmaitościach zastanawiają: Zjazd angielskich uczonych w Plajmout 1841 r., Amerykańskie filozoficzne towarzystwo; najnowsze postępy przemysłu we Francyi, Parowe Machiny; Obrazy Szwecyi, nowe dzieła angielskie, francuzkie i niemieckie i t. d. — N-r 1-szy pisma peryodycznego *Spółcześnik*, zawiera mnóstwo pięknych artykułów: kronika Rossyanina w Paryżu; Historya Astronomii (rzut oka na znaczniejsze astronomiczne obserwatorya w Wielkiéj-Brytanii i Niemczech); Epopea germańska, *Nibelungi* i w. in. — Czytaliśmy 6 n-rów *Gazety Literackiéj* poświęconéj naukom, sztukom, literaturze, nowościom, teatrom i modom. — Pismo to jest zajmującém i dobrze redagowaném; — mieści w sobie ciekawy artykuł p. Srujskiego o narodowości w muzyce, i nowości z literatury polskiéj, przedrukowane z naszéj *Jutrzenki*. Cieszy nas to, że udzielając tutaj nowości z literatury rossyjskiéj, razem widzimy, że za naszém pośrednictwém nawzajem dowiadują się w Rossyi i o literatnrze polskiéj.

S. PETERSBURSKA AKADEMIA NAUK. W skutek woli N. PANA, Rossyjska cesarska Akademia przyłączoną została do Akademii Nauk, jako osobny oddział języka i literatury rossyjskiéj. — Oddział ten składa się z 16 zwyczajnych akademików i 4 adjunktów. Przedmiotem prac ich będą: 1) Gruntowne badanie własności języka rossyjskjego; wykład prościejszych i pojętniejszych prawideł użycia tegoż języka, i wydanie kompletnego słownika; 2) Badanie słowiańskich narzeczy, ich budowy i form grammatycznych, względnie do języka rossyjskiego, i układ porównawczego i ogólnego etymologicznego słownika tych narzeczy, i 3) Słowiańsko-rossyjska filologia w ogóle, i szczególniéj historya literatury rossyjskiéj. — Co do historycznych pomników języka i dawnego piśmiennictwa, ten oddział akademii będzie miał stosunki z Kommissyą Archeograficzną.

31 Grudnia, z. 1841 r. Akademia Nauk obchodziła *sto szesnasty rok* swojego istnienia. Na publiczném zebraniu czytane było sprawozdanie o pracach Akademii w roku zeszłym, z którego dowiadujemy się, że Akademia nabyła piękną bibliotekę znakomitego bremeńskiego astronoma *Olbersa*, dla swojego głównego astronomicznego obserwatoryum, które tym sposobem posiada teraz najbogatszą w Europie bibliotekę matematyczną i astronomiczną. Składa się z 32 mapp nieba, 1,194 różnych dzieł, zawierających się w 2,544 tomach i 2,570 dissertacyach.

НОВОСТИ ПОЛЬСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ. Вышла 3 книжка *Варшавской Библіотеки*. Особеннаго вниманія заслуживаетъ въ ней статья г. Мацеёвскаго: *Противорѣчія между историческою правдою и критикою, которую написалъ Игнатій Лойола Рихтеръ на мои Записки.* — Въ этихъ замѣчаніяхъ г. Мацеёвскаго видны столь обширная ученость и столь глубокое знаніе своего предмета, что мы даже сомнѣваемся, по силамъ ли будетъ г. Рихтеру пускаться въ дальнѣйшія распри съ неутомимымъ авторомъ!..—Въ той же книжкѣ *Библіотеки* съ удовольствіемъ мы прочли *Впечатлѣнія Рима* г. Цѣшковскаго. Въ *Смѣси* изумили насъ *Четыре Картинки*, будто-бы написанныя графомъ Л. Потоцкимъ; въ самомъ же дѣлѣ, это только переводъ съ русскаго, изъ *Сѣверной Пчелы* (См. No 31 и 33), гдѣ таже статья помѣщена подъ заглавіемъ: *Крылья Времени*. Да это просто завоеваніе (*)! Вышелъ 8 нум. *Варшавскаго Обозрѣнія* (продол. съ прошлаго года). Этотъ журналъ хотя не торопится выходомъ, но за то всегда представляетъ статьи не безъ достоинства. Особенно замѣчательно въ немъ отдѣленіе критики.— Въ вышедшемъ недавно 3 нумерѣ *Пиллигрима* особенно намъ понравились: Легенда о Робертѣ Дьяволѣ и Повѣсть г-жи Краковъ.— Вышли 5, 6 и 7 нумера *Ученаго Обозрѣнія*. Любопытны въ немъ статьи: Польская журналистика (г. Скимборовича) и Воспоминаніе о Чацкомъ (его же). Въ Варшавѣ выходитъ теперь очень замѣчательная газета, подъ названіемъ: *Поселянинъ* (*Kmiotek*), предназначаемая единственно для простонародія. Она издается по самой дешевой цѣнѣ, на простой сѣрой бумагѣ, и выходитъ еженедѣльно, въ субботу, полулистами, подъ редакціею г. Лесьневскаго.— Помѣщаемыя въ ней статьи написаны языкомъ простымъ и доступнымъ для поселянъ; онѣ заключаютъ въ себѣ поученія изъ священнаго писанія, разные нравственные разсказы, хозяйственную часть и т. п. Въ отдѣленіи *Смѣси* помѣщается множество занимательныхъ анегтовъ и дѣльныхъ замѣтокъ для поселянина. Одинъ изъ варшавскихъ журналовъ недавно подалъ совѣтъ, чтобы по деревнямъ, какой-нибудь грамотѣй, въ воскресенье послѣ обѣдни, читалъ эту газету предъ собравшимся народомъ. Не возможно, чтобы чтеніе вслухъ не обратило на себя вниманія.— Вотъ и еще новость: въ Варшавской Ежедневной Газетѣ (въ 64 нум.). объявлена программа новаго періодическаго изданія, подъ названіемъ: *Лѣтопись Словянской Промышленности*. Въ немъ будутъ заключатся статьи, относящіяся къ земледѣлію, лѣсоводству, торговлѣ, и т. д., и т. д.— Такъ и здѣсь будетъ словянщина!— Дай Богъ!

(*) Umieszczone w 3 poszycie r. b. Biblioteki Warszawskiéj: *Cztery Obrazki* (przez Leona hr. Potockiego) czytaliśmy dawniéj w piśmie rossyjskiém *Pszczoła Północna* (ob. nr. 31 i 32, z tego roku), lecz pod innym tytułem: *Skrzydła Czasu*, także bez oznaczenia skąd wzięte. Musi to być jedna z tych powieści, które zapełniają feljetony gazet paryzkich. W *Czterech Obrazkach* Biblioteki Warszawskiéj mniemany autor tylko imiona i nazwy francuzkie zmienił na polskie. Amice Plato!......

ОТЪ РЕДАКЦІИ.

Денница не имѣетъ ничего общаго съ русскими и польскими журналами, которые, болѣе или менѣе, отличаются однимъ и тѣмъ же литературнымъ направленіемъ. Если бы кто захотѣлъ дать объ ней сужденіе, то ему необходимо было бы войдти въ кругъ ея дѣятельности и съ ея же точки зрѣнія взглянуть на ея цѣли.

Г. Левестамъ, редакторъ литературной газеты: *Лѣтописи Литературной Критики* (Roczniki Krytyki Literackiéj), отозвался съ своимъ мнѣніемъ о Денницѣ (въ 19 нумерѣ своего журнала). Но мы не можемъ согласиться съ его *литературною вѣрою* (употребляемъ выраженіе г. Левестама), которую онъ исповѣдуетъ въ своемъ замѣчаніи на нашу газету. Отдавая полную справедливость его познаніямъ въ европейской литературѣ вообще, мы откровенно сознаемся, что словянщина извѣстна ему только по-слуху, и что онъ поверхностно судитъ о ея потребностяхъ и настоящемъ направленіи.

Оставляемъ безъ вниманія неумѣстное сравненіе *Денницы* съ нѣмецкою газетою: *Ost und West*, которая - де, по словамъ критика, имѣетъ цѣлію сблизить между собою племена словянскія съ германскими. Это также показываетъ, что г. Левестамъ плохо понимаетъ истинный духъ нынѣшней словянщины.— Приступаемъ прямо къ слѣдующимъ словамъ критика: „*Денница* заняла бы важное мѣсто между словянскими журналами, если бы она выходила или на всѣхъ нарѣчіяхъ, или только на одномъ (Sic!). Такъ-какъ невозможно *приспособить* почти всѣхъ предметовъ къ двумъ литературамъ, столь высоко и отдѣльно образовавшимся, (это нужно еще объяснить), то непремѣнно должны втереться тамъ и сямъ такія статьи, которыхъ важность, какъ для той, такъ и для другой литературы, мало имѣетъ значенія (!!!). Къ такимъ принадлежитъ *Путешествіе въ Лужицы*, написанное такъ, какъ бы было путешествіемъ *во глубину Африки* (!!!).“

Очевидно, что критикъ совершенно не понялъ ни плана, ни цѣли нашего журнала. Вѣримъ, прекрасно бы было издавать *Денницу* на всѣхъ словянскихъ нарѣчіяхъ; но возможно ли это для частнаго человѣка?... И такъ, если первый способъ неудобоисполнимъ, то ужъ конечно второй способъ — самый удовлетворительный и простѣйшій. Если критикъ допускаетъ изданіе газеты на всѣхъ словянскихъ нарѣчіяхъ, то отъ чего же не издавать на двухъ, и какимъ образомъ могутъ *втереться тамъ и сямъ* статьи, не равно значительныя въ обѣихъ литературахъ??

Приступая къ изданію Денницы, мы рѣшились къ русской ея сторонѣ придать еще польскую; но мы сдѣлали это не для однихъ только польскихъ читателей, и имѣли въ-виду также нашихъ заграничныхъ соплеменниковъ, изъ которыхъ,—увѣряемъ г. Левестама,—одни употребляютъ буквы одинаковыя съ русскими, другіе латинскія.— Чтобы какъ

OD REDAKCYI.

Jutrzenka nie ma nic wspólnego z pismami rossyjskiemi i polskiemi, które mniéj lub więcéj odznaczają się jednakowym literackim kierunkiem;— postępuje oddzielną i jeszcze nieubitą drogą. Jeżeliby kto chciał wyrzec o niéj swoje zdanie, musiałby wejść w zakres jéj działalności, i z takiego dopiero stanowiska wejrzyć na jéj cele.

P. Lewestam, redaktor *Roczników Krytyki Literackiéj*, *ex officio* objawił zdanie swoje o naszém piśmie, lecz nie możemy zgodzić się z jego *wiarą literacką*, którą wyznaje w swojéj odezwie. Oddając wszelką słuszność jego wiadomościom w literaturze europejskiéj w ogóle, żałujemy, że tego powiedzieć nie możemy względem słowiańszczyzny, i że powierzchownie zapatruje się na jéj potrzeby i teraźniéjsze dążenie.

Nie zastanawiamy się nad niestosownym porównaniem *Jutrzenki* do pisma niemieckiego: *Ost und West*, które niby to ma na celu zbliżenie między sobą plemion słowiańskich i giermańskich. — To pokazuje, że P. Lewestam zupełnie inaczéj rozumié prawdziwego ducha dzisiejszéj słowiańszczyzny. Przystępujemy wprost do następujących słów krytyka: „Jutrzenka ważne by zajęła miejsce, między pismami czasowemi *na* (?) *sławiańszczyznie* (słowiańszczyznie??), gdyby albo we wszystkich narzeczach, albo w jedném tylko wychodziła (sic!). Tak zaś gdy niepodobna zastósować wszystkich prawie przedmiotów do dwóch literatur, tak *wysoce już a odrębnie od siebie wykształconych* (miejsce to potrzebuje dokładniejszego wyjaśnienia), wcisnąć się muszą tu i owdzie artykuły, których ważność równie dla jednéj, jak i dla drugiéj, mało jest znaczną (!!!). Do takich należy *Podróż do Łużyc*, opisana, jak gdyby była podróżą do *środkowéj Afryki*..... (!!!).“ —

Oczywiście, że krytyk zupełnie nie zrozumiał ani planu, ani celu naszego pisma. Wierzymy, dobrze byłoby wydawać *Jutrzenkę* we wszystkich słowiańskich narzeczach, lecz dla osoby prywatnéj, —to niepodobna; A więc jeżeli pierwszy sposób jest niedogodny, za to drugi, ma się rozumiéć, jest zupełnie odpowiednim i prościéjszym! Jeżeli krytyk, przypuszcza wydawanie pisma we wszystkich narzeczach, dla czegoż zdaje mu się, że przy wydawaniu pisma w dwóch tylko narzeczach *wcisnąć się muszą tu i owdzie* artykuły, których ważność równie dla jednéj jak i dla drugiéj literatury mało jest znaczną?

Przystępując do wydawania *Jutrzenki*, postanowiliśmy do jéj rossyjskiéj części dodać jeszcze część polską; i w tym razie wcale nie mieliśmy na widoku samych tylko czytelników polskich, lecz razem chcieliśmy, ażeby nas czytali także nasi zagraniczni pobratymcy, z których, —zapewniamy p. Lewestama,—jedni używają liter jednakowych z rossyjskiemi, jak *np.* Ser-

можно более увеличить содержаніе нашего журнала, мы помѣщаемъ извѣстія о польской литературѣ только по-русски, а извѣстія о русской литературѣ только по-польски. Кажется, объяснять ненужно, для чего мы это такъ дѣлаемъ? — Вѣрные такому направленію, мы со-временемъ намѣрены представить нашимъ читателямъ двѣ подробныя статьи: обозрѣніе новѣйшей польской литературы и такое же обозрѣніе литературы русской; первое будетъ напечатано только по-русски, другое по-польски, въ одномъ и томъ же нумерѣ, каждое въ своей колоннѣ. При этомъ случаѣ, какъ не льзя лучше, сохранено будетъ единство нашего журнала. Ненадобно забывать также и того обстоятельства, что изданіе нашей газеты, въ подобномъ видѣ, способствуетъ къ взаимному распространенію двухъ сродственныхъ между собою языковъ. Есть въ Россіи ученые и литераторы, которые желали бы познакомиться съ польскимъ языкомъ и съ польскою литературою. Мы не сомнѣваемся также, что русскій языкъ и русская литература должны обратить на себя вниманіе любознательныхъ людей въ Польшѣ. Наша газета доставляетъ для этого самыя удобныя средства. Но, положимъ, что эта цѣль не для каждаго; такъ что же кому мѣшаетъ, что онъ, на пр., читаетъ нашу газету по-польски, а тутъ же, на лѣвой ея сторонѣ, есть то же самое порусски? — Развѣ потому-только, что baculus in angulo stat, ergo pluit! (Палка въ углу стоитъ, оттого и дождь идетъ!). Иные, можетъ-быть, скажутъ, что должны платить за газету вдвойнѣ.... То и въ этомъ случаѣ грѣхъ жаловаться! Наша газета дешевле всѣхъ газетъ и журналовъ, какъ русскихъ, такъ и польскихъ; дешевле даже *Лѣтописей Литературной Критики*, которыя менѣе ея объемомъ, издаются на такой же точно бумагѣ, да и печатаются не такъ сжато! Притомъ наша газета не могла бы быть дешевле, хотя бы издавалась на одномъ языкѣ, въ половинномъ объемѣ противъ настоящаго. Какъ для русскихъ, такъ и для польскихъ читателей, одна сторона дается даромъ.

Да будетъ извѣстно г. Левестаму, что предметъ нашъ есть богатый словянскій міръ;—слѣдовательно все, что является въ немъ замѣчательнаго, должно обращать на себя наше вниманіе. *Денница* имѣетъ цѣль не исключительную, но обще-словянскую; она не выражаетъ собою отдѣльно ни одной словянской литературы и собираетъ равную жатву со всѣхъ родныхъ полей; въ границы ея не входитъ ни бельлетристика, ни литература Французская, ни нѣмецкая и т. д. *Денница* и не можетъ быть издаваема на одномъ какомъ-либо словянскомъ нарѣчіи. Она не достигла бы своей цѣли. Девизъ ея: Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto!

Съ крайнимъ изумленіемъ прочитали мы также замѣчаніе критика, что *Путешествіе въ Лужицы* написано такъ, какъ бы было путешествіемъ во *глубину Африки*. Да, мы съ изумленіемъ прочитали эти слова и находимся въ затруднительномъ положеніи, какъ возражать противъ нихъ. Статья, въ которой такъ живо представлено настоящее положеніе Лужицъ и показано столько любопытныхъ фактовъ, относя-

bowie, drudzy łacińskich. — Prócz tego, aby powiększyć zakres naszego pisma, umieszczamy wiadomości z literatury polskiéj tylko po rossyjsku, zaś z literatury rossyjskiéj tylko po polsku. Zdaje się, nie ma potrzeby wyjaśniać dla czego tak robimy? — Zgodnie z tym kierunkiem, mamy zamiar późniéj udzielić naszym czytelnikom dwa obszerne artykuły, o stanie dzisiéjszym literatury polskiéj, i o stanie literatury rossyjskiéj; pierwszy umieszczonym będzie tylko po rossyjsku, drugi po polsku, każdy w jednym i tymże samym numerze, obok siebie. W tym razie jak najlepiéj zachowa się *jedność* naszego pisma. Nie trzeba także zapominać téj okoliczności, że wydanie *Jutrzenki*, w podobnym kształcie, przyczynia się do wzajemnego rozszerzenia dwóch pobratymczych języków. Są w Rossyi uczeni i literaci, któryby chcieli poznać język i literaturę polską; nie wątpimy, że w Polsce znajdą się ludzie światli, którzy podobnie zechcą poznać język i literaturę rossyjską. Pismo nasze podaje do tego dogodny sposób. — Lecz przypuśćmy, że ten cel nie jest koniecznym, cóż więc komu szkodzi, że czyta nasze pismo po polsku, i tuż na lewéj stronie znajduje to samo po rossyjsku?—Baculus in angulo stat, ergo pluit?? Ale inni może powiedzą: dla czego płacić za te same wiadomości dwa razy opisane? I w tym razie skarga niesłuszna! Pismo nasze jest tańsze od wszystkich pism, tak rossyjskich jak polskich; nawet od Roczników Krytyki Litetackiéj, których objętość, nie jest większą, papier taki sam i druk nie ściśléjszy, a kosztują drożéj od *Jutrzenki*. Pismo nasze nie mogłoby kosztować taniéj, chociażby wydawaném było w jednym tylko języku. A więc dla rossyjskich i dla polskich czytelników, jedna połowa daje się darmo.

Niech wie P. Lewestam, że przedmiotém naszym jest bogaty świat słowiański; wszystko co się w nim zjawia, co iest niepospolitém i ważném, powinno zwracać na siebie naszę uwagę; *Jutrzenka*, nie ma celu wyłącznego, lecz ma cel w ogóle słowiański; nie wyraża sobą żadnéj słowiańskiéj literatury oddzielnie, i zbiera równe żniwo na wszystkich rodzimych polach; w zakres jéj nie wchodzi ani belletrystyka, ani literatura francuzka lub niemiecka i t. d. *Jutrzenka*, nie może być wydawana w jedném jakiémkolwiek narzeczu słowiańskiém. W takim razie nie dopięłaby swojego celu. Jéj dewizą jest: Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto! —

Z nadzwyczajném podziwieniem czytaliśmy także uwagę krytyka, że podróż do Łużyc, opisana jak gdyby była podróżą do *środkowéj Afryki*!! Podróż, w któréj tak żywo wystawiony jest teraźniejszy stan Łużyc, w któréj wskazano tyle ciekawych faktów, tyczących się literatury, i życia ludu; nakoniec podróż, która była przetłumaczoną nawet po Illiryjsku i wzbudziła powszechne uniesienie między zachodniemi Słowianami, —taka podróż nie

щихся и къ литературѣ и къ жизни народа; наконецъ статья, переведенная даже по-иллирійски и возбудившая всеобщій восторгъ между западными Словянами,—не уже ли такая статья не имѣетъ для насъ никакой важности и занимательности? Не думаетъ ли критикъ, что помѣщенная имъ въ томъ же нумерѣ *Лѣтописей*, въ которомъ заключается и отзывъ о *Денницѣ*, статья: Новѣйшее направленіе *вендо-сорбской* (!!) литературы въ верхней *Люзаціи*(!) (*), гораздо любопытнѣе и важнѣе нашей статьи? Въ статьѣ г. Левестама нѣтъ ничего новаго. О сербской грамматикѣ Іордана редакторъ *Денницы* давно уже говорилъ въ *Варшавской Библіотекѣ*; о пѣсняхъ лужицкихъ также написалъ въ томъ же журналѣ, объявляя подписку на упомянутыя пѣсни; да еще въ другой разъ отозвался объ нихъ въ своей газетѣ.

Съ одной стороны критикъ правъ, примѣнивши къ Лужицамъ *глубину Африки*. Онѣ такъ опутаны чужеземщиною, что, право, съ трудомъ надобно добираться въ нихъ до сердца словянщины. Не даромъ Колларъ сравнилъ ихъ съ двумя тонущими лодками. Мы не знаемъ лучшей картины Лужицъ, представленной въ нашей статьѣ. Она тѣмъ болѣе пріятна для насъ, что написана Словяниномъ. Что кажется до иностранныхъ путешественниковъ и ихъ *высшихъ* взглядовъ на предметы словянскіе—ради Бога избавте насъ отъ этой напасти!

Оканчивая наши замѣчанія, объявляемъ г. Левестаму, что если онъ намѣренъ возражать намъ, то мы рѣшительно отвѣчать ему не будемъ. Все, что намъ нужно было сказать—мы уже сказали. *Денница*, занимаясь предметами болѣе важными, не имѣетъ ни времени, ни мѣста на своихъ страницахъ для журнальныхъ схватокъ....

POST SCRIPTUM. Только-что взяли мы въ руки нумеръ 20 *Лѣтописей Лит. Крит.* и прочли въ немъ окончаніе статьи о литературѣ *вендо-сорбской*.—Старая погудка на новый ладъ (см. выше). Но что особенно поразило насъ, такъ это нѣкоторыя мѣста, отрывочно взятыя изъ предисловія гг. Смолеря и Гаупта къ собранію лужицкихъ пѣсень, и переиначенныя по-своему. Въ *Лѣтописяхъ* говорится: „Все народонаселеніе *Вендовъ* простирается до 245,000, изъ которыхъ 50,000 находится во владѣніи саксонскомъ, въ округѣ будешинскомъ, прочіе въ *пограничныхъ прусскихъ Люзаціяхъ* (!!) и т. д. Языкъ *Вендовъ* (!) въ верхней *Люзаціи* (!) наиболѣе сходенъ съ *чешскимъ* (въ этомъ мѣстѣ, навѣрно, редакторъ прибавляетъ въ скобкахъ: съ *польскимъ!*—Не понимаемъ, имѣетъ ли кто право произвольно переиначивать то, что сказано авторомъ!); но языкъ въ нижней *Люзаціи*, еще болѣе сходный съ польскимъ, отличается отъ этого нарѣчія (здѣсь опять прибавляется въ скобкахъ: „авторъ хотѣлъ сказать: во многихъ мѣстахъ *еще болѣе*, нежели верхне-*люзацкій* языкъ, сходенъ съ *польскимъ* !). Впрочемъ, древле-словянскія формы, сохранившіяся на пр. въ краледвор-

(*) Мы знаемъ языкъ *сербскій* (*сырбскій*), но *вендо-сорбскаго* не знаемъ, какъ не знаемъ *Гёрлица* и *Бауцена*, а знаемъ *Зголерецъ* и *Будешинъ*. Можетъ-быть, по-нѣмецки оно и хорошо; вѣдь Нѣмцы называютъ же чешскій городъ *Болеславу* (Bolesla) — Buntzlau!!

powinnaż być dla nas ważną i zajmującą?..... Czy myśli krytyk, że artykuł: Nowsze Dążenia Literatury *wendo-sorbskiéj* (!!) w górnéj *Luzacyi* (!!) (*), zamieszczony w 19 numerze Roczników, właśnie w tym samym w którym jest odezwa o *Jutrzence*, daleko jest ciekawszy i ważniejszy, jak nasza podróż do Łużyc? Przynajmniéj w rzeczonym artykule Roczników nie ma nic nowego. — Bo o grammatyce Jordana redaktor *Jutrzenki* już mówił dawno w Bibliotece Warszawskiéj; o pieśniach łużyckich także wspomniał w t. IV. *Biblioteki Warsz:*, z powodu ogłoszonéj przez niego prenumeraty na te pieśni; późniéj znowu wyrzekł o nich zdanie w piśmie swojém.

Z jednéj strony krytyk ma słuszność, porównawszy Łużyce do *środkowéj Afryki*; bo też tak są opętane obczyzną, że trudno trafić w nich do serca słowiańszczyzny. Dobrze porównał je Kollar do dwóch tonących czółen. — Co się zaś nas tycze, nie znamy lepszego obrazu Łużyc nad ten, któryśmy podali. Tym więcéj się nam podoba, że skréślony jest przez Słowianina. Co do cudzoziemskich podróżników i ich *szczytnego* zapatrywania się na rzeczy słowiańskie — dajcie nam święty pokój z ich pomysłami!

Kończąc te uwagi, stanowczo oświadczamy p. Lewestamowi, że jeżeli ma zamiar jeszcze nam co zarzucić, odpowiadać mu więcéj nie będziemy. Wszystko już powiedzieliśmy, co należało powiedzieć. *Jutrzenka*, zajmując się przedmiotem daleko ważniéjszym, niema ani czasu, ani nawet miejsca na stronnicach swoich, aby wdawać się w dziennikarskie sprzeczki.

POST SCRIPTUM. Dopiéro cośmy wzięli do rąk n-r 20 *Roczników Krytyki Literackiéj* i znaleźliśmy w nim dokończenie artykułu: *Nowsze Dążenia Literatury Wendo-sorbskiéj* (podług Jordana??). Cóż to takiego, zapytacie? Nic, rzecz dawna opowiedziana nowym sposobem. Dowiadujemy się tu o wydaniu pieśni łużyckich, (ob. wyżéj). Najwięcéj nas zastanowiło jedno miejsce, urywkowo pożyczone z przedmowy pp. Smolerja i Haupta (w języku serbskim i niemieckim), do zbioru wyżéj wspomnionych łużyckich pieśni; lecz przekręcone po swojemu. Wyjmujemy owo znakomite miejsce w *Rocznikach Krytyki Literackiéj*: „Cała ludność wynosi około 245,000 *Wendow* (!), z których 50,000 mieszka pod rządem saskim w obwodzie Budyszyńskim, reszta w pogranicznych *Luzacjach* Prusskich (!). Katolików między niemi jest 8—10,000, wszyscy inni należą do wyznania augsburgskiego. Język *Wendów* (!) w Górnéj *Luzacji* (!) najwięcéj jest podobnym do czeskiego (w tém miejscu może sam Redaktor Roczników dodał w nawiasie: „autor chciał powiedzieć do *polskiego* (!!)". Nie pojmujemy, czy ma kto prawo przekręcać po swojemu to, co autor powiedział?), różni się zaś od tego dyalektu język w Dolnéj *Luzacji* (!), bardziéj do polskiego się zbliża-

(*) Znamy język *serbski* (syrbski), lecz wendo-sorbskiego nie znamy: nieznamy także *Görlitza* i *Bautzena*, lecz znamy *Zholerec* i *Budeszyn*. Może to i dobrze po niemiecku. Wszak Niemcy *np.* Czeskie miasto *Bolesławę* (Bolesla) nazywają — *Buntzlau*!

ской рукописи, чище и совершеннѣе сохранились въ немъ, нежели въ прочихъ словянскихъ нарѣчіяхъ."

Все это мѣсто заимствовано, какъ мы уже сказали, изъ предисловія къ лужицкимъ пѣснямъ. Тамъ, на стр. 9, точно, говорится о числѣ жителей въ Лужицахъ, но только подробно указываются мѣста, которыя они населяютъ, а ниже, уже чрезъ 17 строкъ, на той же страницѣ, рѣчь идетъ о языкѣ совсѣмъ не такъ, какъ въ журналѣ г. Левестама. Приведемъ это мѣсто изъ предисловія: „Языкъ верхне-лужицкихъ Сербовъ наиболѣе сходенъ съ *чешскимъ*; нижне-лужицкихъ — съ *польскимъ*; различіе между ними столь велико, что верхне- и нижне-лужицкіе Сербы съ трудомъ могутъ понимать другъ друга (замѣтьте это г. критикъ!) Наибольшее сходство, какъ верхне- такъ и нижне-лужицкій сербскій языкъ, имѣетъ съ *русскимъ* въ-отношеніи къ вокализаціи (*просимъ критика обратить на это вниманіе*." — (Die Sprache der oberlausitschen Wenden hat die meiste Aenlichkeit mit dem böhmischen.— Verschieden davon ist die niederlausitschen, welche dem Polnischen näher kommt, so verschieden, das Oberlausitzschen und Niederlausitzer sich einander nur mit Mühe verständlich machen könen. *Eine merkwürdige Verwandtsshaft sowohl der ober - vie niederlausitshe Mundart mit der russishen Sprachen findet in Rücksicht der Vocalisation Statt.*"

Перепначено также другое мѣсто, взятое изъ того же предисловія. Въ *Лѣтописяхъ Лит. Кр.* значится: „Всѣ эти пѣсни (то есть сербскія), исключая только плясовыя, подобно пѣснямъ *велико-русскимъ*, поются очень протяжно, почти всегда *tremolo* и съ трелями." Прочтемъ же теперь у гг. Смолера и Гаупта, (на стр. 25): „Онѣ имѣютъ особенное сходство съ напѣвами *велико-русскихъ* пѣсень и, подобно имъ, поются очень протяжно, исключая пѣсни плясовыя." — Не ясно ли ослабленъ смыслъ этихъ словъ? — Здѣсь прямо указывается на особенное сходство напѣвовъ сербскихъ съ русскими! Худо грѣшить противъ правды.

Непостижимое дѣло! Мы не хотимъ вѣрить, чтобы г. Левестамъ представилъ намъ эту статью Іордана въ ея первоначальномъ видѣ.... Зачѣмъ передѣланы въ ней нѣкоторыя мѣста, взятыя изъ упомянутаго нами предисловія гг. Смолера и Гаупта? Наконецъ: зачѣмъ критикъ такъ старательно утаилъ прямое указаніе на сходство сербскаго языка и сербскихъ напѣвовъ съ русскими? Вотъ вопросы, которыхъ мы рѣшить не въ-состояніи! — Не мѣшаетъ однако привести здѣсь для критика слѣдующую русинскую пословицу: *щобы лыха не знаты, треба на своимъ полю, да ще своимъ плугомъ ораты!*

jący; (tu znowu w nawiasie dodano: „Autor chciał powiedzieć (!!) w wielu punktach *jeszcze więcéj*, aniżeli górno-luzacki do polskiego podobny). Zresztą formy staro-sławiańskie, jakie się przechowały, np. w rękopiśmie Królodworskim, czyściéj i dokładniéj w nim się zachowały, aniżeli w innych językach słowiańskich." Ustęp ten, pożyczony jest, jak wyżéj powiedzieliśmy, z przedmowy do pieśni łużyckich. Tam na str. 9 wprawdzie jest mowa o liczbie mieszkańców w Łużycach, lecz daleko dokładniéj wskazane są miejsca przez nich zamieszkałe; zaś dopiero niżéj, po 17 wierszach, na téj że stronnicy powiedziano o języku wcale inaczéj jak w Rocznikach. Przytaczamy to miejsce po niemiecku: Die Sprache der oberlausitzischen Wenden hat die meiste Aenlichkeit mit dem Böhmischen. — Verschieden davon ist die niederlausitzische, welche dem Polnischen näher kommt, so verschieden, dass Oberlausitzer und Niederlausitzer sich einander nur mit Mühe verständlich machen können. *Eine merkwürdige Verwandtschaft sowohl der ober- vie der niederlausitzischen Mundart mit der russischen Sprache, findet in Rücksicht der Vocalisation Statt.* (To jest: „język górno-łużyckich Serbów ma największe podobieństwo do *czeskiego*, zaś dolno-łużycki do polskiego; różność między niemi zachodzi tak wielka, że górno i dolno-łużyccy Serbowie z trudnością mogą rozumiéć jeden drugiego (niech uważa p. krytyk), największe zaś podobieństwo język serbski ma z rossyjskim, szczególniéj co do wokalizacyi. (Prosimy krytyka zwrócić na to miejsce uwagę.)

Przeistoczone także jest drugie miejsce z téjże saméj przedmowy. — W *Rocz. Kryt. Lit.* powiedziano w następujący sposób: „Wszystkie te pieśni, wyjąwszy tylko śpiewki do tańca, *równie jak dumki wielko-rossyjskie* śpiewane bywają bardzo wolno i t. d." — W rzeczonéj zaś przedmowie, w temże miejscu bardzo wyraźnie stoi (co w artykule *Rocz.* jest przekręcone): „Eine besondere Aehnlichkeit haben sie mit den Melodien der gross-russischen Volkslieder. Mit Ausnahme de Tanzlieder werden sie, gleich diesen, sehr langsam gesungen, (t. j. szczególniejsze podobieństwo mają do melodyi piosnek wielko-rossyjskich. Wyjąwszy piosnki do tańca, śpiewane są, jak te, bardzo powolnie, (str. 25)." Widocznie osłabiona jest tu cała myśl. Tu wprost wskazuje się na szczególne podobieństwo melodyj serbskich z rossyjskiemi. Nie wypada tak ubliżać prawdzie!

Co powiedzą czytelnicy porównawszy te miejsca? Rzecz niepojęta! Nie chcemy wierzyć, ażeby p. Lewestam podał nam ten artykuł Jordana w jego pierwotworze? Skąd go p. Lewestam wziął? Dla czego przekręcone jest miejsce, pożyczone z przytoczonéj wyżéj przedmowy pp. Smolerja i Haupta? Nakoniec dla czego tak starannie utajona wzmianka o podobieńskie tak języka serbskiego z rossyjskim, jak o podobieństwie serbskich melodyj z wielko-rossyjskiemi?? to są pytania, których roztrzygnąć nie jesteśmy w stanie! Nie szkodzi jednak przytoczyć tu dla krytyka następujące rusinskie przysłowie: *szczoby łycha ne znaty, treba na swoim polu da szcze swoim płuhom oraty.* (Ażeby nie znać biédy, trzeba na swojém polu i do tego jeszcze swoim pługiem orać).

Редакторъ ДУБРОВСКІЙ.

Redaktor DUBROWSKI.